

Міністерство освіти і науки України
Поліський національний університет
Кафедра бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту

Кваліфікаційна робота
на правах рукопису

БОНДАРЧУК АННА ОЛЕГІВНА

УДК 657.471

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

ОБЛІК І КОНТРОЛЬ ВИТРАТ НА ВИРОБНИЦТВО ПРОДУКЦІЇ
ЯГІДНИХ КУЛЬТУР

Спеціальність 071 – облік і оподаткування

Подається на здобуття освітнього ступеня магістр

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і тестів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

Анна БОНДАРЧУК

Науковий керівник
Суліменко Лариса Антонівна
кандидат економічних наук, професор

Житомир – 2023

Робота виконана на кафедрі бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту
Поліського національного університету

Рецензент:

завідувач кафедри фінансів і кредиту Поліського національного університету,
к.е.н., проф. Дема Дмитро Іванович

Висновок комісії за результатами попереднього захисту:

_____ допустити до захисту _____

Голова комісії _____

(підпис)

_____ Тетяна ГАЙДУЧОК _____

(прізвище та ініціали)

Висновок кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту за
результатами попереднього захисту:

_____ допустити до захисту _____

Протокол засідання кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та
аудиту № 9 від 12 грудня 2023 року

В.о. завідувача кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту

Наталія МАЛЮГА

_____ (підпис)

«12» грудня 2023 р.

Результати захисту кваліфікаційної роботи

Студент(ка) БОНДАРЧУК Анна Олегівна захистив(ла) кваліфікаційну роботу з
оцінкою: сума балів за 100-бальною шкалою _____, за університетською шкалою

Секретар ЕК _____

(підпис)

_____ Ганна МАЙДУДА _____

(прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Бондарчук А. О. Облік і контроль витрат на виробництво продукції ягідних культур. – Рукопис.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 071 – облік і оподаткування. – Поліський національний університет Міністерства освіти і науки України, Житомир, 2023.

У ході нашого дослідження було обґрунтовано теоретичні та практичні рекомендації щодо організації обліку та контролю витрат на виробництво ягідних культур. Ми розглянули економічний зміст витрат на виробництво продукції, а також організацію обліку та контролю витрат на виробництво ягідних культур. Також ми проаналізували діяльність підприємств з виробництва продукції ягідних культур.

Сформульовано завдання та визначено роль системи обліку і контролю витрат на виробництво продукції ягідних культур. Ми розглянули процес ведення обліку витрат на виробництво продукції ягідних культур та запропонували практичні рекомендації щодо організації обліку витрат на виробництво цієї продукції. Також ми обґрунтували систему контролю витрат на виробництво продукції ягідних культур.

Обґрунтовано, що належна організація обліку та контролю витрат на виробництво продукції ягідних культур є суттєвим аспектом фінансового управління підприємством. Ефективна організація витрат на виробництво продукції ягідних культур сприяє забезпеченню точності та достовірності фінансової звітності, і контроль допомагає переконатися в достовірності та правильності бухгалтерських записів та технічних розрахунків на рахунках підприємства.

Ключові слова: облік, контроль, управління, витрати на виробництво, продукція ягідних культур

ABSTRACT

Bondarchuk A.O. Accounting and control of production costs of berry crops. - Manuscript.

Qualification work for obtaining a master's degree in specialty 071 - accounting and taxation. – Polissia National University of the Ministry of Education and Science of Ukraine, Zhytomyr, 2023.

In the course of our research, theoretical and practical recommendations regarding the organization of accounting and control of costs for the production of berry crops were substantiated. We considered the economic content of costs for the production of products, as well as the organization of accounting and control of costs for the production of berry crops. We also analyzed the activities of berry crop production enterprises.

The task is formulated and the role of the system of accounting and control of costs for the production of berry crops products is defined. We considered the process of accounting for costs for the production of berry crops and offered practical recommendations for the organization of accounting for costs for the production of these products. We also substantiated the cost control system for the production of berry crop products.

It is substantiated that the proper organization of accounting and control of costs for the production of berry crops is an essential aspect of the financial management of the enterprise. Effective organization of costs for the production of berry crop products helps to ensure the accuracy and reliability of financial reporting, and control helps to ensure the reliability and correctness of accounting records and technical calculations on the company's accounts.

Key words: accounting, control, management, production costs, production of berry crops

ЗМІСТ

Вступ.....	6
Розділ 1. Організаційні основи витрат на виробництво продукції ягідних культур та інформаційного забезпечення процесу управління.....	8
1.1. Економічний зміст витрат на виробництво продукції	8
1.2. Організація обліку і контролю витрат на виробництво продукції ягідних культур	17
1.3. Характеристика та аналіз господарської діяльності підприємств.....	24
Висновки до розділу 1.....	31
Розділ 2. Облік і контроль витрат на виробництво продукції ягідних культур.....	34
2.1. Завдання і роль системи обліку і контролю витрат на виробництво продукції ягідних культур	34
2.2. Облік витрат на виробництво продукції ягідних культур.....	37
2.3. Система контролю витрат на виробництво продукції ягідних культур.....	42
Висновки до розділу 2.....	47
Висновки.....	49
Список використаних джерел.....	52
Додатки.....	55

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У цьому році ягідники, так само як і власники інших бізнесів, зіткнулися з екстремальними умовами. Військові дії додали невизначеності до звичайного ритму життя. Деякі виробники ягід розширили свій бізнес, додавши овочі до асортименту вирощуваних культур, тоді як інші скоротили площі з ягідними насадженнями. З питанням про сучасний стан ягідного сектору України, домінуючі тенденції і його перспективи.

Ягоди не вважаються життєво важливими товарами, і головний сегмент споживачів – жінки й діти – багато з яких виїхали за кордон, що спричинило зниження рівня споживання ягід. Відсутність ягід із тимчасово окупованих південних регіонів призвела до збільшення попиту, зокрема на садову смородину, ціни на яку зросли через зростання логістичних витрат та витрат на засоби захисту рослин. Багато дистриб'юторських компаній, зокрема ті, що постачають засоби захисту рослин, припинили надавати товари в кредит. Цього року компанії вимагали передоплату за товар, через що багато фермерів використовували менше добрив та менше обробляли рослини засобами захисту.

При вирощуванні ягідних культур необхідно планувати та враховувати витрати. Витрати на виробництво ягідної продукції включають в себе витрати на землю, насіння або саджанці, добрива, засоби захисту рослин, оплату праці, амортизацію обладнання, витрати на збирання та зберігання врожаю, а також інші витрати, пов'язані з вирощуванням ягід.

Розробленням стратегічних напрямів та практичних засад витрат на виробництво аграрної продукції займаються такі вітчизняні науковці, як О.М. Бородіна, Т.П. Богдан, В.М. Геєць, Є.М. Данкевич, С.М. Кваша, Т.О. Зінчук, П.В. Кондратенко, Л.А. Костюк, Л.М. Шевчук, Т.О. Осташко, В.В. Юрчишин.

Мета даної кваліфікаційної роботи полягає у розкритті теоретичних та практичних аспектів, а також у розробці практичних рекомендацій з питань обліку та контролю витрат на виробництво продукції ягідних культур.

Завдання кваліфікаційної роботи полягають в:

- обґрунтуванні сутності та змісту витрат на виробництво продукції ягідних культур в інформаційному колі та обліку їхніх діяльності;
- визначенні основних понять, що стосуються витрат на виробництво продукції;
- формулюванні завдань і ролі системи бухгалтерського обліку та контролю витрат на виробництво продукції ягідних культур;
- вивченні облікового забезпечення витрат на виробництво продукції ягідних культур;
- дослідженні системи контролю витрат на виробництво продукції ягідних культур.

Об'єктом дослідження є процес формування витрат на виробництво продукції ягідних культур, а **предметом дослідження** є збір теоретичних та практичних принципів, пов'язаних з обліком та контролем витрат на виробництво продукції ягідних культур.

Методи дослідження. В кваліфікаційній роботі були задіяні методи загальнонаукового та спеціального пізнання з використанням системного підходу. Для здійснення сформованої мети та виконання завдань були задіяні і інші методи дослідження: аналізу, синтезу, групування, порівняння, абстрактно-логічний; статистичний; методи економіко-математичного моделювання, а також табличні і графічні методи.

Джерелами інформації виступають науково-методичні видання, нормативно-правові документи, фахові Інтернет-ресурси, фінансові, статистичні, податкові та управлінські звіти, а також внутрішні регламенти підприємств.

Практичне значення дослідження полягає в розробці пропозицій щодо удосконалення системи управління обліком та контролем витрат на виробництво продукції ягідних культур.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Основний текст роботи складає 45 сторінок, на яких представлено 2 таблиці та 15 рисунків. Робота містить вступ, два розділи, висновки та список використаних джерел (32 найменування).

РОЗДІЛ 1. ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ ВИТРАТ НА ВИРОБНИЦТВО ПРОДУКЦІЇ ЯГІДНИХ КУЛЬТУР ТА ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ

1.1. Економічний зміст витрат на виробництво продукції

Найвагомішу роль у господарській діяльності підприємств відіграють витрати, які формуються в результаті використання різних ресурсів - матеріальних, трудових та майнових. Кожен ресурс утворює відповідні види витрат, такі як матеріальні витрати, витрати на робочу силу та амортизацію.

З розвитком ринкових відносин та зростанням глобалізації в економіці появляються різноманітні види витрат, що розширює спектр підходів до тлумачення цього поняття. Витрати є складним економічним явищем, яке пов'язане з усіма аспектами управління, які забезпечують неперервність виробництва та впливають на показники діяльності підприємства через вплив на прибуток. Тому для прийняття правильного та ефективного управлінського рішення і досягнення максимального прибутку дуже важливо уточнити сутність поняття "витрати", враховуючи тенденції розвитку цієї категорії [28].

Витрати є ключовою та складною економічною категорією, яка має значний вплив на управління підприємством в цілому. Це пояснюється тим, що витрати впливають на фінансові показники підприємства, визначають цінову політику, відображають рівень технології та організації виробництва, і використовуються для оцінки ефективності діяльності шляхом порівняння витрат та результатів [28, с. 61].

На сьогоднішній день існує різноманітність підходів до визначення поняття "витрати", що, як стверджує О.В. Павелко, пов'язано з тим, що витрати аналізуються з двох точок зору: "придбання засобів виробництва" та "використання в процесі виробництва" [25].

Здається, що в літературі та законодавчих актах існує різна інтерпретація категорії "витрати", що говорить про те, що немає загальноприйнятої точки зору серед вчених з цього питання. Переглянемо тлумачення сутності поняття

"витрати" з таких підходів: ресурсно-виробничий, фінансово-грошовий, економічний, бухгалтерський, управлінський, маркетинговий, нормативно-правовий. Однак навіть в рамках одного підходу трактування поняття "витрати" трохи відрізняються, але мають спільний елемент [21].

Отже, "витрати" означають всі ресурси та виробничі фактори, які потребують обліку у грошовій формі та використовуються в процесі господарської діяльності з метою отримання фінансового результату. Вони також потрібні для аналізу, прийняття управлінських рішень та є внутрішнім чинником у формуванні цін.

Після ретельного узагальнення складових компонентів поняття "витрати" за всіма підходами ми можемо отримати схему, що демонструє цю категорію (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Визначення дефініції «витрати» за різними підходами

Джерело: сформовано на основі [21]

Ресурсно-виробничий підхід визначає витрати як ресурси, які були придбані або використані у виробництві. Грошово-фінансовий підхід розглядає витрати як ресурси, матеріали, товари та послуги, що були витрачені у грошовій формі в процесі господарської діяльності для досягнення певної мети або отримання прибутку. Економічний підхід схожий на ресурсно-виробничий, але відрізняється тим, що детально розглядає витрати з точки зору об'єкта [21].

Порівнюючи визначення, представлені у НП(С)БО та Міжнародних стандартах фінансової звітності, можна зробити висновок, що вони подібні, оскільки під час розробки українських стандартів бухгалтерського обліку використовувалися міжнародні документи як основа. Навіть якщо окремого міжнародного стандарту, який би розкривав інформацію про облік та визначення витрат, не існує, всі ці аспекти окремо прописані в МСФЗ 2 «Запаси», МСФЗ 16 «Основні засоби», МСФЗ 19 «Виплати працівникам», МСФЗ 23 «Витрати за позиками» [14].

Більшість дослідників у галузі бухгалтерського обліку використовують термін "витрати", як це вказано в НПСБО 16 та НПСБО 1 [14]. За маркетинговим підходом витрати розглядаються як внутрішній чинник, що впливає на ціну, тоді як за аналітичним підходом витрати розглядаються як складова, необхідна для аналізу. З погляду управлінського підходу витрати виступають як складова елемент системи управління підприємством.

Отже, результати дослідження свідчать про важливість категорії "витрати" як стійкої рушійної сили, яка дозволяє підприємству зберігати свої конкурентні позиції і бути прибутковим. Обґрунтовано, що витрати інтерпретуються за різними підходами, які систематизовано таким чином: ресурсно-виробничий, фінансово-грошовий, економічний, бухгалтерський, управлінський, маркетинговий та нормативно-правовий. Запропоновано уточнене трактування поняття "витрати", яке враховує різноманітність аспектів цієї категорії, є більш пристосованим для потреб управління, охоплює компоненти різних підходів та дозволяє глибше розуміти цей термін [21].

Витрати є складною економічною категорією, і їх класифікація визначається

їхнім місцем, значенням та етапом виникнення у господарській діяльності підприємства. Тому система управління витратами потребує детальної класифікації. Питання класифікації витрат з метою ефективного управління ними розглядається багатьма авторами, такими як: М.А. Вахрушина, Г.М. Богославець, Н.С. Довгаль, М.О. Данилюк, Живко, О.В. К. Друрі, Л.Ю.Мельниченко, З.Б. Карпенко, В.Р. Лещій, Ю.Б. Кравчук, Н.Є. Селюченко, Л.О. Меренкова та ін.

Управління витратами включає класифікацію витрат за різними ознаками для прийняття управлінських рішень, аналізу витрат, визначення собівартості, формування цінової політики та інші цілі. Класифікація витрат повинна ретельно відображати різні аспекти діяльності підприємства.

Одним з головних критеріїв класифікації є вид витрат. Витрати можуть бути матеріальними, трудовими, амортизаційними, адміністративними, маркетинговими, дослідницькими та іншими. Цей підхід дозволяє групувати витрати залежно від їхнього характеру та специфіки.

Інший критерій - функціональний аспект. Витрати можуть бути пов'язані з виробництвом, збутом, управлінням, дослідженнями та розвитком, а також витратами на загальну діяльність підприємства. Це дозволяє оцінити ефективність різних функцій підприємства та визначити обсяги витрат для кожної з них.

Для належної організації бухгалтерського обліку та коректного визначення вартості виробництва продукції (робіт, послуг) слід розумно застосовувати класифікацію витрат згідно наступних ознак: (рис. 1.2) [7].

А зараз розглянемо детальніше за окремими класифікаційними ознаками.

Витрати на виробництво можуть бути груповані залежно від місця їхнього виникнення, наприклад за цехами, дільницями, службами тощо, що відповідає структурним підрозділам підприємства. Ця класифікація реалізується через облік витрат за центрами відповідальності, які функціонують як самостійні об'єкти обліку. Облік за центрами відповідальності дозволяє формувати витрати відповідно до організаційної структури підприємства [7].

Також виробництво можна поділити на різні типи, залежно від характеру та призначення виконуваних процесів:

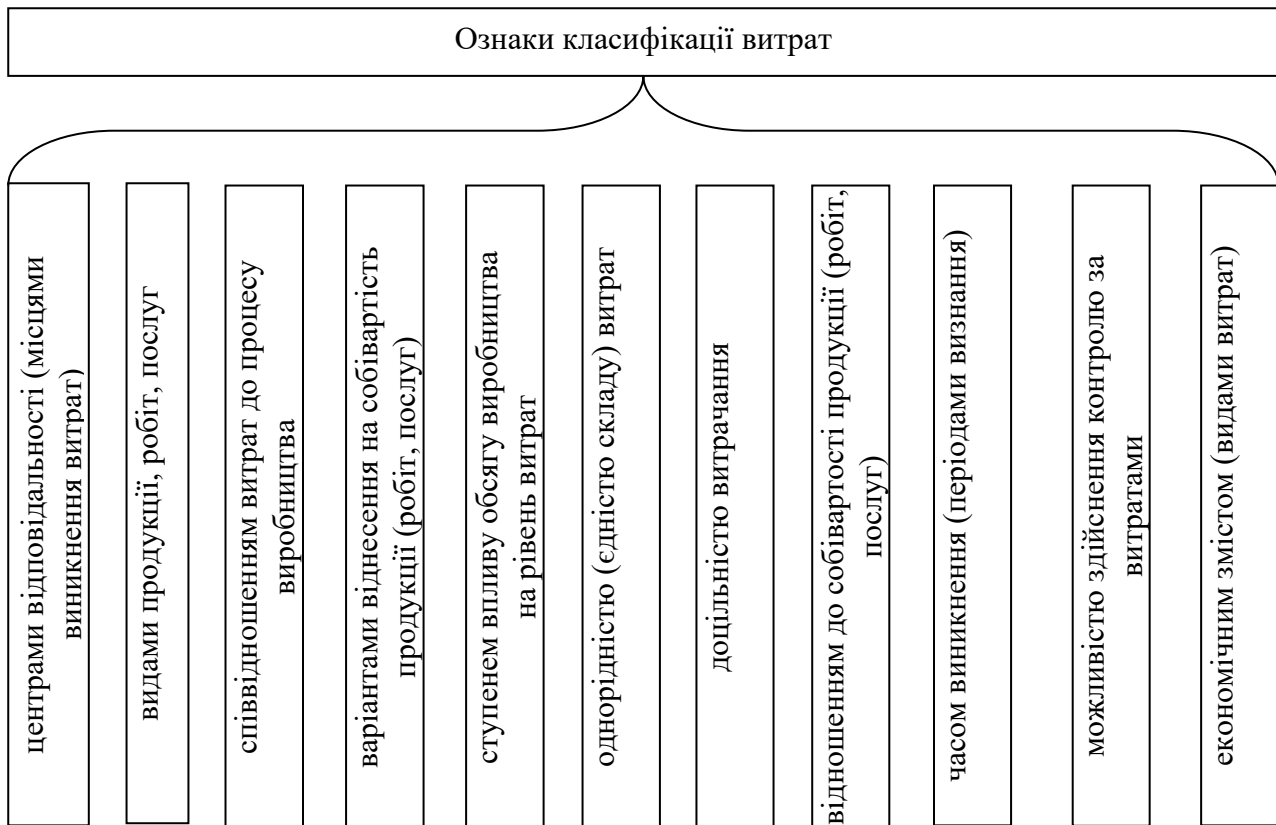

Рис. 1.2. Класифікаційні ознаки витрат підприємства

Джерело: сформовано на основі [7]

- 1) основне виробництво: цехи та дільниці, які безпосередньо беруть участь у виробництві продукції (робіт, послуг), які призначені для випуску підприємством.
- 2) допоміжні виробництва: виробництва, які займаються обслуговуванням основного виробництва.
- 3) непромислові виробництва та господарства: структурні підрозділи, які не беруть участі в основному виробництві [7].

Ця класифікація допомагає систематизувати витрати на виробництво в залежності від їхнього призначення та ролі в діяльності підприємства

Класифікація витрат за видами продукції, робіт, послуг базується на групуванні всіх витрат, що увіходять у собівартість окремих видів продукції (робіт, послуг), за типами (серіями, групами) виробів або за окремими виробничими замовленнями [14]. Ця класифікація допомагає визначити економічну вигідність виробництва конкретних видів продукції (робіт, послуг).

Щодо класифікації витрат за відношенням до процесу виробництва, виділяють основні та накладні витрати. Основні витрати виробництва безпосередньо пов'язані з технологічними процесами та включають заробітну плату основних робітників, витрати на сировину та матеріали, енергію, амортизацію обладнання та інші прямі витрати. Ці витрати визначаються виробничим процесом та безпосередньо впливають на створення продукції. Накладні витрати включають витрати на управління та обслуговування виробництва, такі як витрати на заробітну плату допоміжних працівників, адміністративні витрати, витрати на утримання управлінського персоналу, фінансові витрати тощо. Ці витрати не пов'язані безпосередньо з виробничим процесом, але є необхідними для забезпечення ефективності і надійності виробничої діяльності.

Витрати можуть бути класифіковані як прямі або непрямі в залежності від того, як вони відносяться до собівартості продукції (робіт, послуг). Прямі витрати пов'язані безпосередньо з виробництвом конкретного виду продукції або виконанням окремої роботи і можуть бути однозначно віднесені на їх собівартість безпосередньо на підставі первинних документів. Непрямі витрати пов'язані з виробництвом кількох видів продукції або робіт, тому вони потребують відповідного розподілу за допомогою спеціальних методів. Ці витрати включають загальновиробничі витрати, які розподіляються на основі певних критеріїв, таких як витрати на основі обсягу виробництва або на основі зайнятості працівників [14].

Класифікація за ступенем впливу обсягу виробництва на рівень витрат розрізняє змінні та постійні витрати. Змінні витрати є ті, що змінюються в залежності від зміни обсягу виробництва. Наприклад, при збільшенні обсягів виробництва підприємство може споживати більше сировини та матеріалів, що викликає збільшення витрат на них. Так само, витрати на технологічне паливо та енергію, заробітна плата робітників виробництва, єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (ЄСВ) також залежать від обсягу виробництва. Постійні витрати, незалежно від обсягу виробництва, мають

постійну або майже постійну величину. Це можуть бути адміністративні витрати, витрати на управління, оренду приміщень, амортизацію машин та обладнання, страхові внески та інші постійні витрати. Розрізнення між змінними та постійними витратами допомагає підприємству ефективно планувати та контролювати свої витрати залежно від змін у обсягах виробництва [7].

Ще звернемо увагу на класифікацію витрат за єдністю складу. Витрати можуть бути одноелементними або комплексними. Одноелементні витрати є однорідними за економічним змістом і складаються з одного елемента витрат. Це можуть бути витрати на сировину, матеріали, заробітну плату, паливо, енергію та інші витрати, які мають одну основну складову. Комплексні витрати складаються з різних за економічним змістом елементів. Наприклад, загальновиробничі витрати включають в себе різні елементи витрат, такі як заробітна плата цехового персоналу, матеріали, використані на потреби цеху, амортизація будівлі цеху та інші витрати, які не можуть бути однозначно віднесені до одного елемента витрат. Ця класифікація допомагає встановлювати більш детальну структуру витрат підприємства і аналізувати їх вплив на собівартість продукції [14].

Витрати можна класифікувати за критерієм доцільності витрачання на ефективні та неефективні. Ефективні витрати є продуктивними витратами, які передбачені технологією та організацією виробництва. Це витрати, які допомагають виробляти продукцію або надавати послуги і сприяють отриманню доходів. Неефективні витрати є непродуктивними витратами, результатом яких не будуть отримані доходи, оскільки не буде вироблено продукт або надано послугу. Це можуть бути зайві витрати, які не мають прямого впливу на виробництво або надання послуг. Класифікація витрат за ефективністю допомагає підприємствам виявляти та усунути невиправдані витрати, а також зосередитися на раціоналізації та оптимізації витрат для досягнення максимального результату.

Витрати на продукцію є витратами, які пов'язані з виробництвом конкретної продукції (робіт, послуг) і включаються до її собівартості. Вони відносяться до витрат, які прямо пов'язані з процесом виробництва та допомагають відтворювати конкретний продукт (роботу, послугу). З іншого боку, витрати періоду не

включаються до собівартості продукції (робіт, послуг), оскільки вони не є прямо пов'язаними з процесом виробництва. Витрати періоду включають витрати на управління підприємством (адміністративні витрати), витрати на збут продукції та інші операційні витрати, а також нерозподілені постійні загальновиробничі витрати та наднормативні виробничі витрати. Така класифікація допомагає розрізнити витрати, які пов'язані з виробництвом конкретної продукції (робіт, послуг) від витрат, які стосуються більш загальних операцій підприємства [9].

До класифікації витрат залежно від часу їх виникнення і віднесення до собівартості продукції (робіт, послуг) відносять поточні, майбутніх періодів і майбутні. Поточні витрати - це витрати, які виникають і понесені на виробництво протягом поточного звітного періоду і повинні бути включені до собівартості продукції (робіт, послуг), виготовлених протягом цього періоду. Витрати майбутніх періодів - це витрати, які сплачені протягом поточного звітного періоду, але відносяться до собівартості продукції (робіт, послуг), яка буде випускатися у наступних звітних періодах. Майбутні витрати - це витрати, які на момент поточного звітного періоду ще не виникли (не були понесені), але для правильного формування фактичної собівартості продукції (робіт, послуг) підлягають урахуванню у витрати виробництва за поточний звітний період у розмірі запланованих значень. Ця класифікація допомагає врахувати тимчасові аспекти витратного процесу і правильно визначити їх віднесення до собівартості продукції (робіт, послуг) в різні періоди [9].

Витрати також можна класифікувати за здійсненням контролю над ними на контрольовані та неконтрольовані витрати. Контрольовані витрати - це ті, які можуть бути контрольовані і стежено за ними працівниками підприємства. Це означає, що підприємство має прямий вплив на ці витрати та може вживати заходів для зниження їх розміру. Процес контролю може включати моніторинг, аналіз та оптимізацію витрат. Неконтрольовані витрати - це витрати, які не піддаються контролю та моніторингу з боку підприємства. Вони можуть бути обумовлені зовнішніми факторами, на які підприємство не має прямого впливу, або відсутністю можливості контролювати їх повністю. Класифікація витрат за

ознакою контролю допомагає підприємствам визначити, які витрати можуть бути ефективно оптимізовані та знижені, а також виділити ті, для яких потрібно шукати альтернативні рішення або способи зменшення їх впливу [14].

Витрати можна також класифікувати за економічним змістом, використовуючи два підходи: поелементне групування витрат і класифікацію витрат за статтями калькуляції. Поелементне групування витрат дає змогу показати, скільки витрат понесено на кожен економічну складову виробництва (наприклад, матеріали, праця, паливо, амортизація) загалом по підприємству протягом певного періоду часу, без розподілу їх за окремими видами продукції або іншими потребами підприємства. Це дає загальне уявлення про загальний обсяг витрат і їх склад на підприємстві. Класифікація витрат за статтями калькуляції дозволяє розкрити призначення витрат та їх зв'язок з технологічними процесами. Витрати групуються за певними статтями, такими як загальновиробничі витрати, операційні витрати, адміністративні витрати та інші. Це дозволяє визначити, на які конкретні цілі і здійснюються витрати і яке місце вони займають у технологічних процесах підприємства. Класифікація витрат за економічними елементами і статтями калькуляції допомагає врахувати різні аспекти витратного процесу та забезпечує краще розуміння природи та структури витрат на підприємстві.

Отже, класифікація витрат має велике значення в управлінні підприємством і виконує важливу роль у плануванні, контролі та регулюванні витрат. Класифікація витрат дозволяє визначити особливості формування та розподілу витрат за певними об'єктами управління. Вона забезпечує раціональність організації процесу планування, достовірність та повноту обліку, аналізу і калькулювання собівартості [1].

Розподіл витрат на різні види за відповідними класифікаційними ознаками спрямований на вирішення різноманітних завдань управління. Наприклад, витрати виробництва варто класифікувати в залежності від їх походження (виробництва, цехи, дільниці, процеси) та центрів відповідальності, де керівники відповідних підрозділів несуть відповідальність за витрачання ресурсів [1].

1.2. Організація обліку і контролю витрат на виробництво продукції ягідних культур

Рослинництво є основною галуззю сільськогосподарського виробництва, яке задовольняє потреби населення у продуктах харчування, є базою для розвитку тваринництва та постачає сировину для промисловості. Ця галузь має свої особливості, які впливають на ведення бухгалтерського обліку, такі як сезонність виробництва та розрив між періодами технологічного процесу та отримання готової продукції [5].

Витрати на вирощування ягідних культур у сільському господарстві відбуваються протягом тривалого періоду часу, неоднорідно в часі через залежність технологічного процесу від природних умов, і практично не піддаються прискоренню за допомогою інтенсифікації. Отже, належна організація бухгалтерського обліку має значний вплив на ефективність виробництва. Важливе значення має правильний облік витрат на виробництво ягідних культур, врахування доходів та розрахунок собівартості вирощеної продукції [17].

Організація обліку витрат на виробництво продукції ягідних культур на підприємстві повинна бути організована за такими принципами [13]:

- показники обліку витрат і калькулювання собівартості продукції ягідних культур повинні бути погоджені з плановими і нормативними показниками;
- фіксація витрат в момент виконання, окреме відображення витрат відповідно до норм та відхилень витрат ресурсів та оплати праці;
- усі витрати, пов'язані з вирощуванням ягідних культур у даному періоді, мають бути включені до їх собівартості;
- усі витрати через систему рахунків бухгалтерського обліку повинні бути згруповані за об'єктами обліку витрат та їх статтею;
- собівартість продукції ягідних культур розраховується на основі бухгалтерського обліку витрат, що передбачає ідентифікацію об'єктів обліку витрат з об'єктами розрахунку.

Сільськогосподарське підприємство можна представити такими характеристиками обліку витрат продукції ягідних культур з яких вона складається (рис. 1.3) [13].

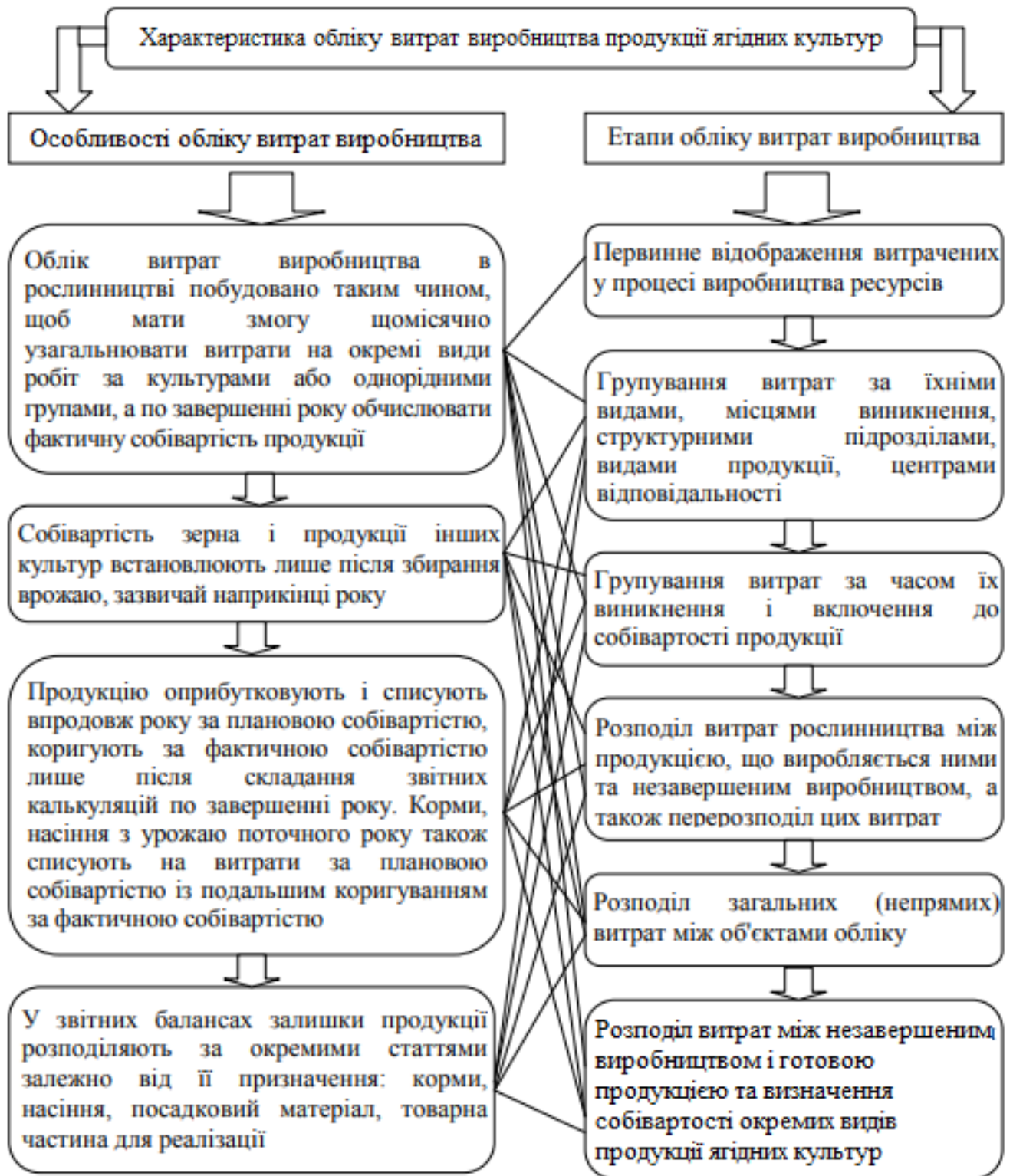

Рис. 1.3. Характеристика обліку витрат виробництва продукції ягідних культур [13]

Джерело: сформовано на основі [13]

Правильна організація бухгалтерського обліку на сільськогосподарському підприємстві є важливим засобом отримання достовірної інформації для ухвалення обґрунтованих економічних рішень та запобігання ризику виробничо-фінансової діяльності підприємства [2].

Основні принципи організації обліку витрат при вирощуванні ягідних культур закріплені у Положенні про облікову політику підприємства, яке визначає порядок оформлення витрат та виходу продукції ягідних культур [23].

Організація обліку виробничих витрат піддається впливу різних факторів, серед яких основними є: види діяльності, характер виробництва, структура управління, розмір підприємства, а також особливості технології та організації виробництва.

Ефективне управління підприємством вимагає високої точності та достовірності калькуляції, тому організація обліку витрат на виробництво продукції ягідних культур включає наступні етапи [23]:

- визначення списку рубрик витрат виробництва та їх складу для кожної рубрики;
- проведення відображення витрат на облікових рахунках виробництва та визначення методів включення витрат до вартості кожного об'єкта калькулювання;
- вибір методів оцінки та обліку відходів виробництва, а також облік витрат майбутніх періодів та виробничого браку;
- розроблення методики та техніки обліку витрат виробництва, враховуючи форму обліку на підприємстві;
- вибір реєстрів обліку витрат за їх видами та об'єктами обліку (центрами відповідальності).

Для прийняття найбільш ефективних управлінських рішень важливо мати ретельне розуміння витрат, зокрема виробничих. Аналіз витрат допомагає визначити оптимальний рівень витрат, контролювати якість роботи, правильно встановлювати ціни, регулювати витрати та планувати рівень прибутку та рентабельності виробництва.

Організація обліку витрат і калькулювання є взаємопов'язаним процесом, який включає два етапи:

- розподіл витрат на виробництво продукції між об'єктами обліку;
- обчислення собівартості, що включає визначення собівартості виробів та одиниць продукції. (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Характеристика методів калькулювання

Метод калькулювання	Характеристика методу
Позамовний метод	Цей метод застосовується під час різноманітної діяльності підприємства, де витрати накопичуються окремо для кожного конкретного замовлення, партії або договору, які можуть відрізнятися один від одного.
Попереджувачий метод	Використовується в умовах масового виробництва однорідної продукції, такої як у харчовій промисловості. Середні витрати на одиницю продукції розраховуються шляхом ділення загальної суми витрат на вироблену кількість продукції.
Нормативний метод	Витрати фіксуються згідно встановлених нормативів, і собівартість продукції розраховується вже на етапі планування виробництва. Цей метод дозволяє проводити точний аналітичний облік, контролювати відхилення фактичних витрат від нормативних та керувати загальною собівартістю продукції.
Фактичний метод	Складається сума фактично затрачених витрат.
Змішаний метод	Прямі витрати реєструються на підставі реальних даних, у той час як операційні витрати обліковуються за допомогою середнього коефіцієнту розподілу.
Метод «директ-костинг»	Витрати розподіляються на постійні та змінні в залежності від обсягу виробництва, і в собівартість виготовленої продукції включаються лише змінні виробничі витрати.
Метод «стандарт-костинг»	Витрати плануються відповідно до існуючих стандартів. Аналітичний облік витрат за окремими об'єктами не передбачений.
Метод «поглинутих» витрат	Загальні виробничі витрати увійшли до собівартості виробленої продукції і розподіляються пропорційно між реалізованою продукцією та товарами, які зараз знаходяться на складі підприємства.

Джерело: сформовано на основі [20]

На основі методів обліку витрат, підприємство визначає метод калькулювання, який фіксується в положенні про облікову політику. Правильний вибір методів обліку витрат продукції ягідних культур залежить від технологічних процесів та регламентується керівництвом та бухгалтерами підприємства [23].

Витрати можуть бути класифіковані як пробити висновок, що методи обліку

витрат на виробництво та розрахунку собівартості призначені для досягнення різних цілей, що підтверджує їх відмінність та необхідність існування кожного з них у підприємствах для створення ефективної системи обліку витрат на виробництво продукції ягідних культур [20].

Згідно з принципами організації обліку витрат виробництва продукції ягідних культур, на кожному підприємстві розробляється наказ про облікову політику, який є основним документом виробничої діяльності.

Отже, організацію обліку витрат виробництва продукції ягідних культур та документальне оформлення можна представити у вигляді схеми, зображеної на рис. 1.4.

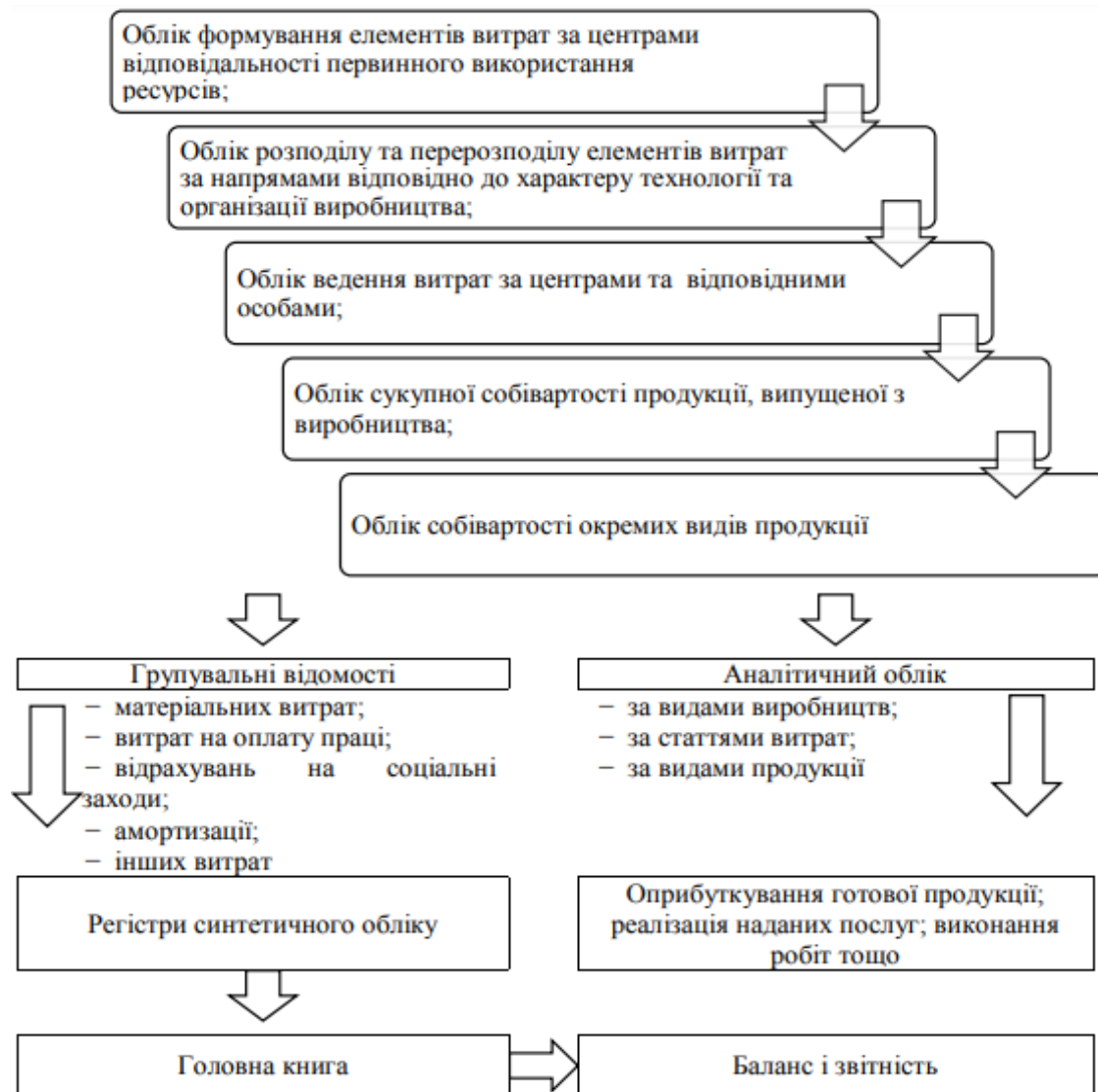

Рис. 1.4. Процес організації обліку витрат виробництва продукції ягідних культур

Джерело: сформовано на основі [23]

Оглядаючи узагальнену схему організації обліку витрат виробництва, можна зробити висновок, що основне призначення обліку виробничих витрат полягає в контролі за виробничою діяльністю та управлінні витратами, необхідними для її здійснення.

Використання елементів облікової політики стосовно доходів та витрат має значний вплив на фінансові результати суб'єкта господарювання. Необхідність правильного визначення результатів діяльності та вірно та своєчасне їх відображення в бухгалтерському обліку з використанням елементів облікової політики визначає актуальність правильного відображення витрат діяльності.

В обліковій політиці повинні бути зазначені об'єкти обліку витрат виробництва та методи їхнього реєстрування. При визначенні методів обліку витрат важливо враховувати наступні критерії:

- спосіб накопичення інформації, з урахуванням виділення поточних витрат за нормами та відхилень від них або без цього;

- ведення обліку витрат для фінансового та внутрішньовиробничого обліку в єдиній системі рахунків або з окремими рахунками для реєстрації собівартості [23].

У зв'язку з подвійним характером виробництва як облікового об'єкта, новий продукт праці також вважається об'єктом обліку витрат, і залежно від методу оцінки цей облік може відрізнятися. Вибір об'єктів та методів обліку витрат є в компетенції підприємства та зумовлений організаційно-економічними особливостями витрат, що вимагає їх докладного аналізу [23].

Підприємству потрібно самостійно визначатися з переліком змінних та постійних загальновиробничих витрат, так як нормативна база не містить чіткого переліку цих витрат. Тому покращення нормативної бази може вирішити проблему визначення переліку витрат шляхом [23]:

- покращення класифікації загальновиробничих витрат, включення великої кількості ознак, що розкривають цільове призначення та економічний зміст витрат, врахування організаційної структури та особливостей;

- деталізації плану рахунків бухгалтерського обліку на аналітичному рівні щодо конкретизацією статей загальновиробничих витрат [23].

Крім того, ще однією з проблем є визначення бази розподілу витрат. Під час вибору необхідно враховувати специфіку виробничого процесу підприємства. Тому під час вибору бази розподілу важливо врахувати, що між зміною загальновиробничих витрат і бази розподілу існує пропорційна або майже пряма пропорційна залежність [20].

Ефективне управління виробництвом для здійснення контролю потребує добре налагодженої системи інформації, своєчасного аналізу цієї інформації та прийняття обґрунтованих рішень на її основі. Носіями інформації для контролю щодо витрат можуть бути калькуляції, кошториси прямих та непрямих витрат, матеріали з визнання витрат, розрахунки розподілу непрямих витрат, облікова політика, оборотно-сальдові відомості, бюджети витрат, фінансова та податкова звітність та інше [23].

Основними методами контролю витрат можуть бути: аудит витрат з порівнянням їх фактичних значень з нормативними (базовими) значеннями, інвентаризація оборотних активів та аналіз методів їх списання, прогнозування (бюджетування) витрат, порівняння рівня витрат (собівартості) з середніми показниками в галузі та у конкурентів [23].

Отже, належне ведення обліку витрат, своєчасний контроль за їх утворенням та оперативний аналіз є ключовими для ефективного управління витратами підприємства. Введення додаткових рахунків обліку загальновиробничих витрат для більш деталізованого їх розподілу щодо постійних та змінних, а також упровадження чіткої класифікації та розмежування між ними покращить облік витрат на підприємстві.

1.3. Характеристика та аналіз господарської діяльності підприємств з виробництва продукції ягідних культур

Сучасне уявлення про розвиток ґрунтується на принципах стійкості економічних систем. Ця концепція набула особливого поширення протягом останніх десятиріч та є одним з перспективних напрямків забезпечення високої ефективності господарської діяльності підприємств у вирощуванні ягідних культур. Вона сприяє формуванню та реалізації стійких конкурентних переваг на внутрішніх і зовнішніх продовольчих ринках при ефективному використанні економічного потенціалу країни.

Діяльність підприємств у сучасних умовах господарювання, які займаються вирощуванням ягідних культур, визначається ступенем виробництва та продажу продукції, задоволенням потреб споживачів і іншими критеріями, які дозволяють оцінити можливості й окреслити перспективи стійкого їхнього розвитку з властивими їм особливостями, що відрізняють їх від інших видів підприємств.

У цьому році власники ягідних господарств, так само як і інші бізнесмени, опинилися в екстремальних умовах. Воєнні дії призвели до невизначеності в звичайному ході життя. І відповідно уже за 2022 рік підприємства України за видом економічної діяльності 01.25 "Вирощування ягід, горіхів та інших фруктів" отримали чималі збитки. Так, за 2021-2022 роки відбулося зменшення чистого прибутку на 418,2 млн.грн., і вже у 2022 році збиток становив 133,0 млн.грн. (рис. 1.5).

Деякі виробники ягід різносторонньо диверсифікують свій бізнес, додаючи до асортименту культур овочі. Інші виробники зменшують площі під ягідними насадженнями.

До війни ягідництво в Україні стабільно розвивалося. В провідній культурі була суниця садова та лохина, площі насаджень якої неодмінно збільшувалися, а значну частину врожаю експортували.

Детальніше розглянемо, користуючись статистичними даними, динаміку показників суб'єктів господарювання за видом економічної діяльності 01.25

"Вирощування ягід, горіхів та інших фруктів" у Житомирській області (рис. 1.6-1.8) [15].

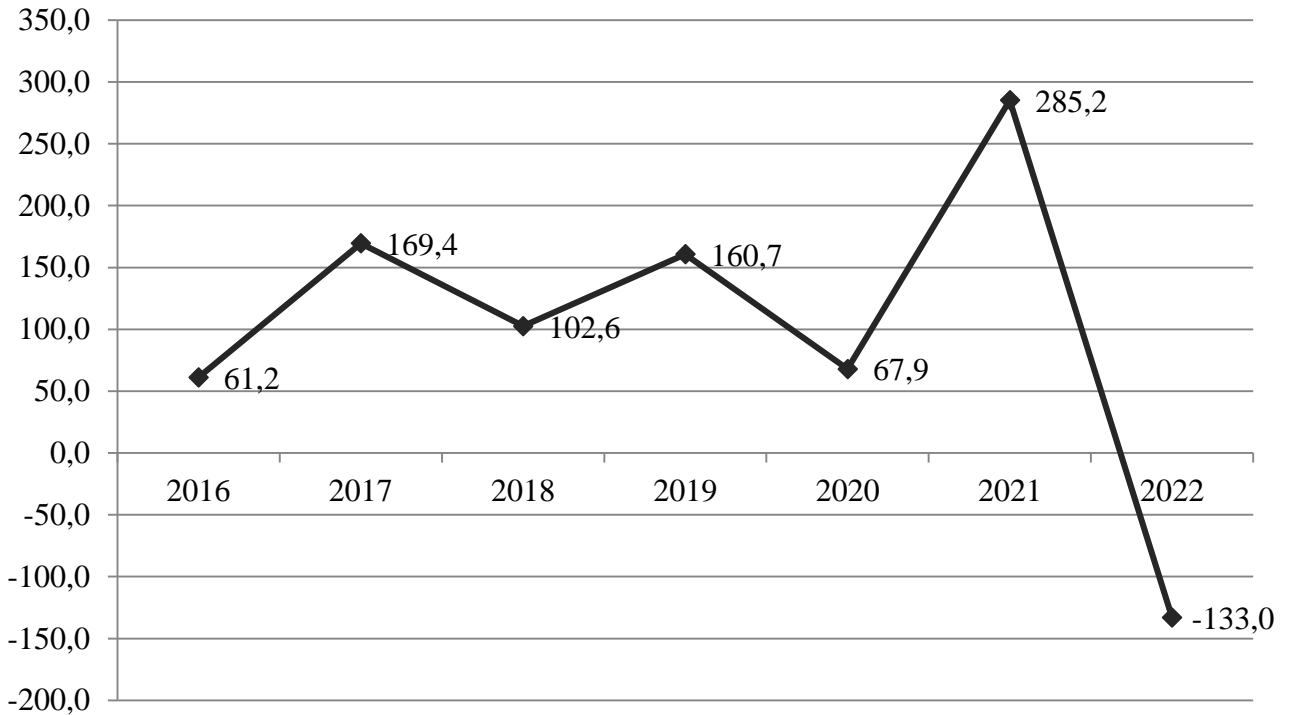

Рис. 1.5. Чистий прибуток (збиток) суб'єктів господарювання України за видом економічної діяльності 01.25 "Вирощування ягід, горіхів та інших фруктів" у 2016-2021 роках, млн.грн.

Джерело: розраховано на основі [15]

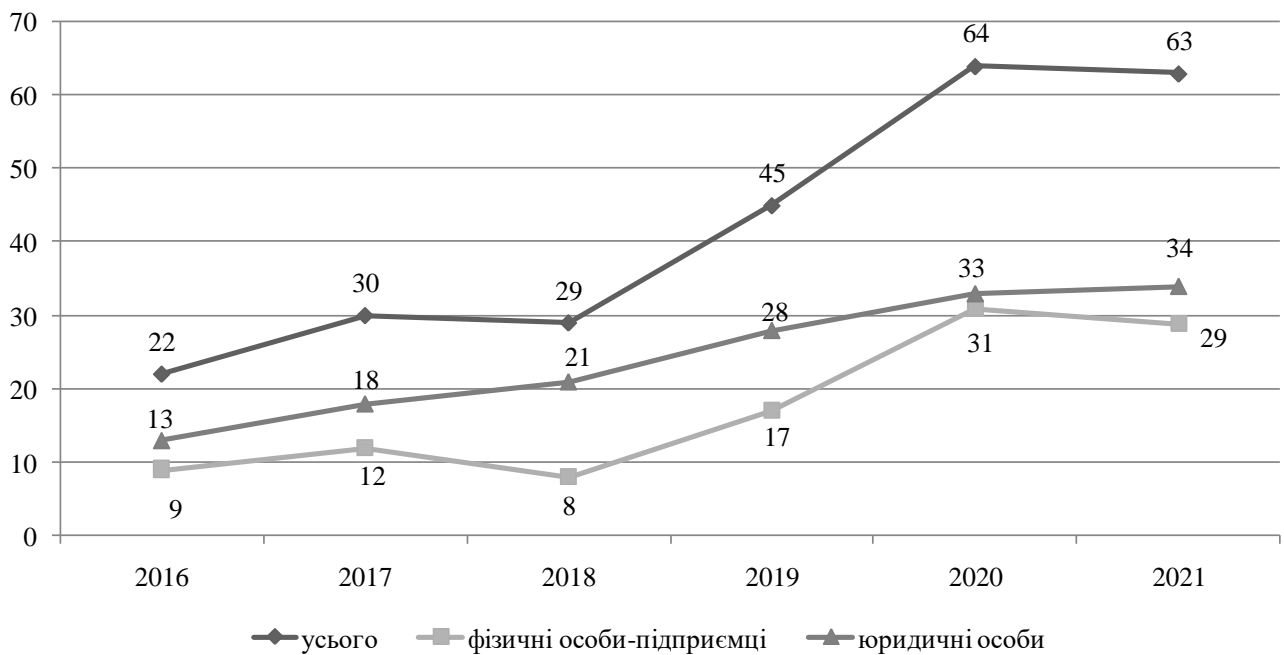

Рис. 1.6. Кількість діючих суб'єктів господарювання за видом економічної діяльності 01.25 "Вирощування ягід, горіхів та інших фруктів" у Житомирській області у 2016-2021, одиниць

Джерело: розраховано на основі [15]

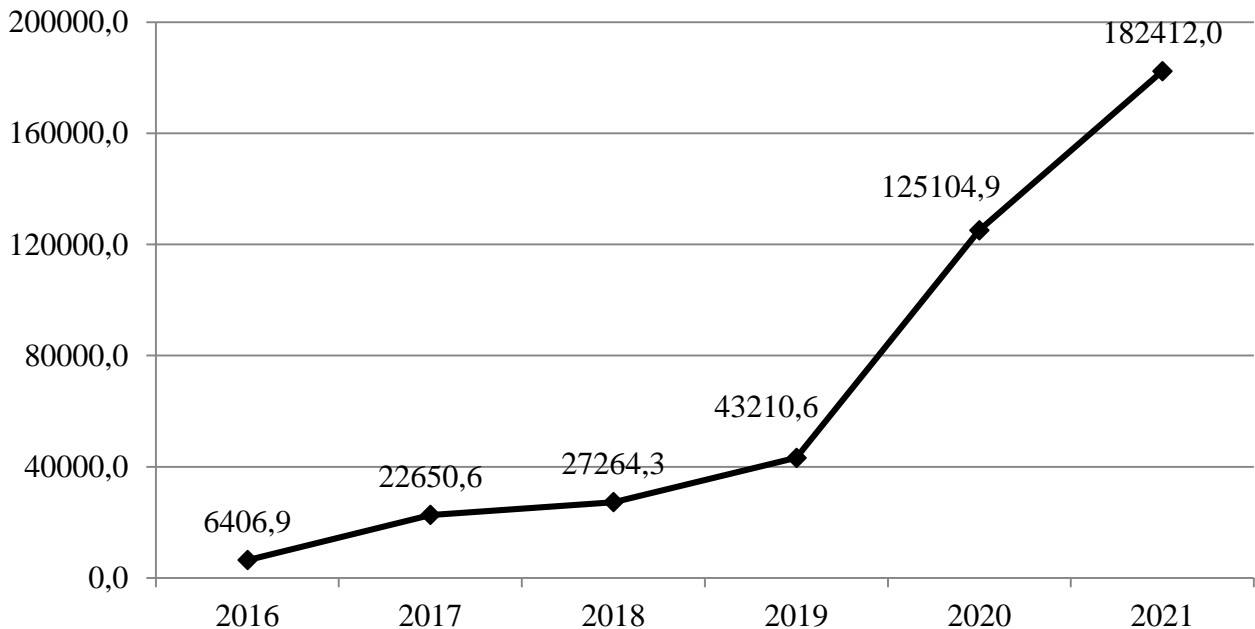

Рис. 1.7. Обсяг виробленої продукції (товарів, послуг) суб'єктами господарювання за видом економічної діяльності 01.25 "Вирощування ягід, горіхів та інших фруктів" у Житомирській області у 2016-2021 роках, тис.грн.

Джерело: розраховано на основі [15]

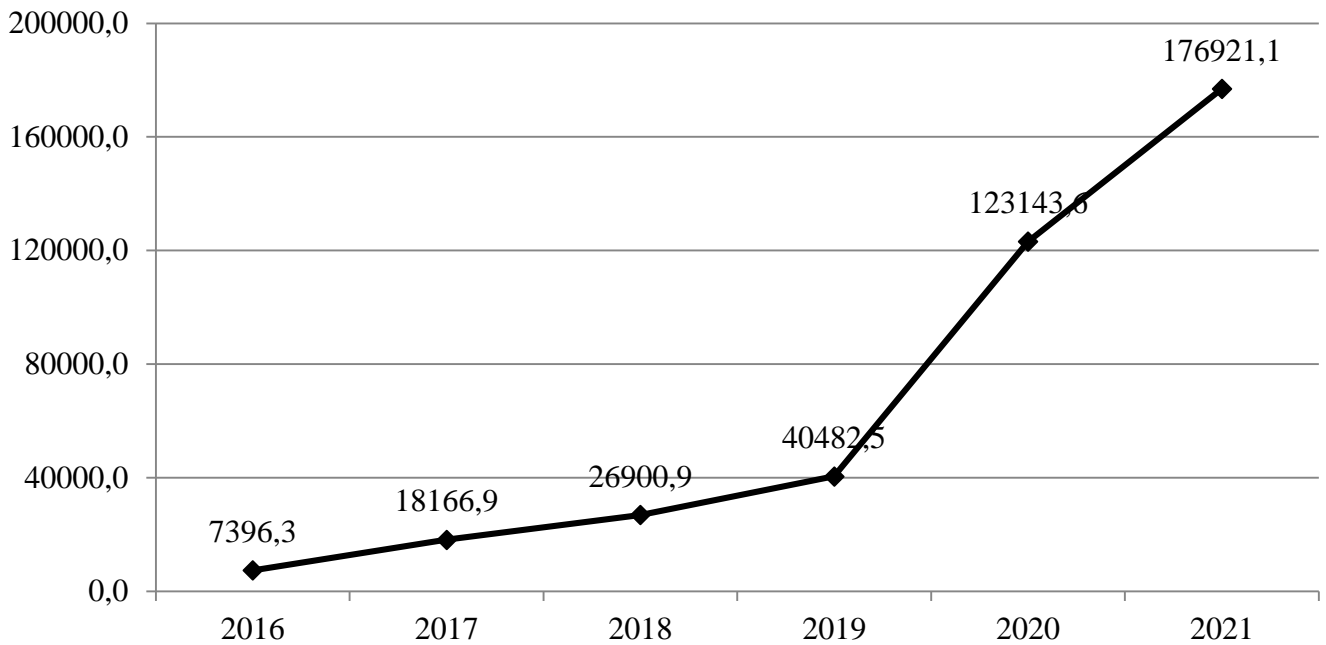

Рис. 1.8. Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктами господарювання за видом економічної діяльності 01.25 "Вирощування ягід, горіхів та інших фруктів" у Житомирській області у 2016-2021 роках, тис.грн.

Джерело: розраховано на основі [15]

Нажаль, даних по Житомирській області за 2022 рік у Державній службі статистики України ще не висвітлено, однак, при порівнянні 2020 і 2021 років, ми бачимо зменшення на одне підприємство, при тому що в нас їх всього на 2020 рік було 64 одиниці, а само 63 одиниці.

Однак, при зменшенні кількості суб'єктів господарювання за видом економічної діяльності 01.25 "Вирощування ягід, горіхів та інших фруктів" у Житомирській області відбулося збільшення обсягу виробленої продукції (товарів, послуг) за 2016-2021 роки на 176005,1 тис.грн. При цьому обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) збільшився за досліджуваний період, а саме за 2016-2021 роки на 169524,8 тис.грн. Але у 2021 році було вироблено на 5490,9 тис.грн. більше ніж реалізовано. Це призвело до збільшення витрат. А у 2022 році ще одним впливовим фактором на діяльність стали військові дії.

Одним із відомих в Житомирській області підприємством за видом економічної діяльності 01.25 "Вирощування ягід, горіхів та інших фруктів" є ТОВ «Ягоди Галіївки». Підприємство має більше 20 га насаджень лохини.

Нажаль, ТОВ «Ягоди Галіївки» у 2022 році теж перейшло межу з прибуткових підприємств у збиткові. Про що свідчать дані рис. 1.9-1.11.

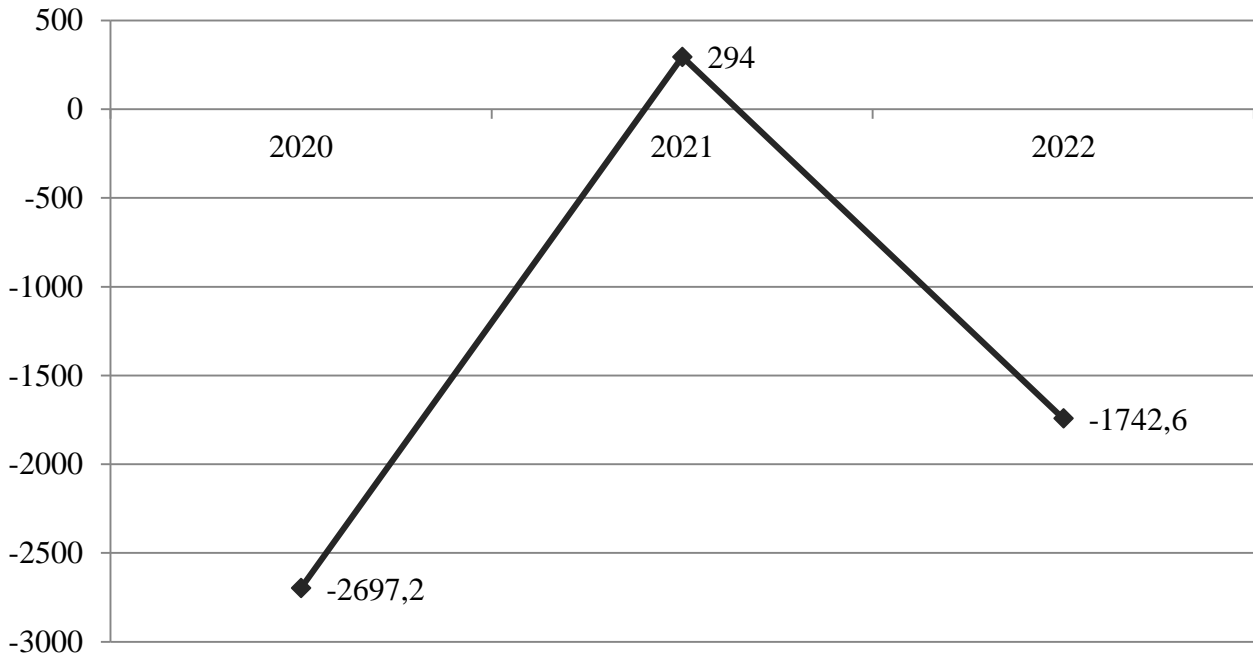

Рис. 1.9. Чистий прибуток (збиток) ТОВ "Ягоди Галіївки" у 2020-2022 роках, тис.грн.

Джерело: розраховано на основі [15]

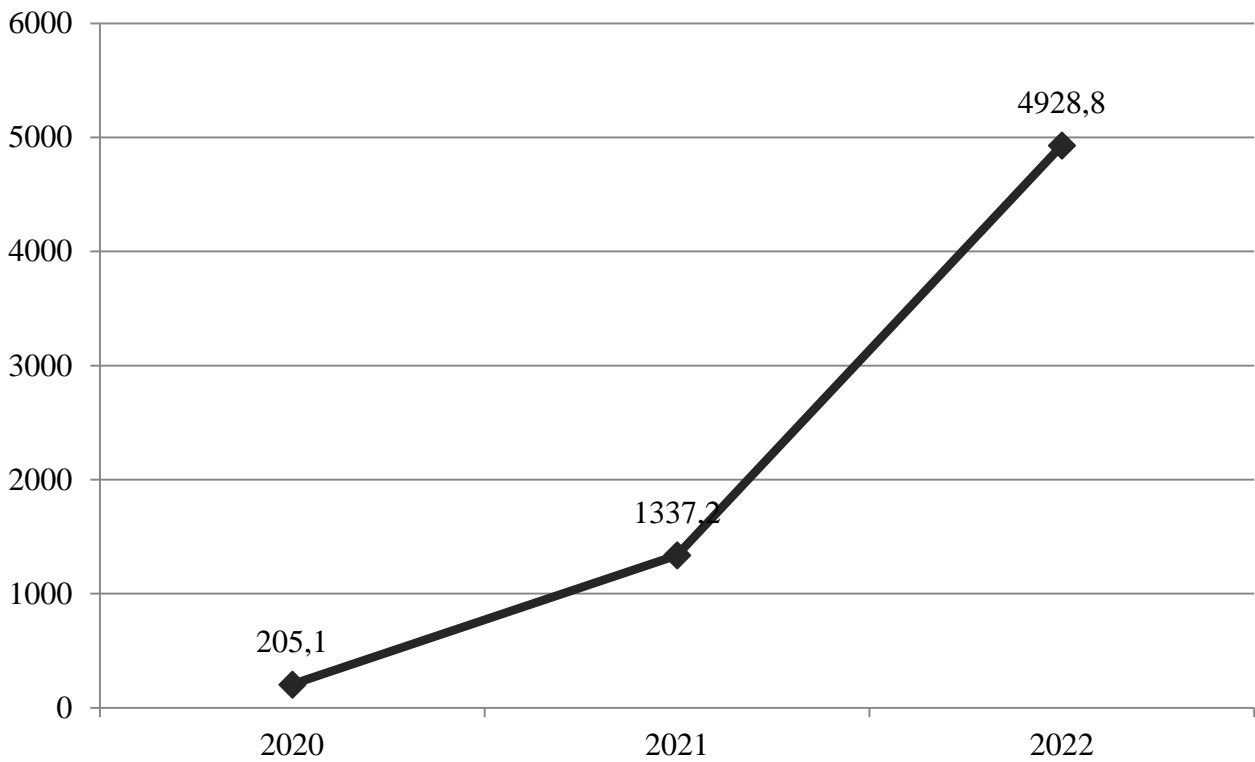

Рис. 1.10. Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) ТОВ "Ягоди Галіївки" у 2020-2022 роках, тис.грн.

Джерело: розраховано на основі [15]

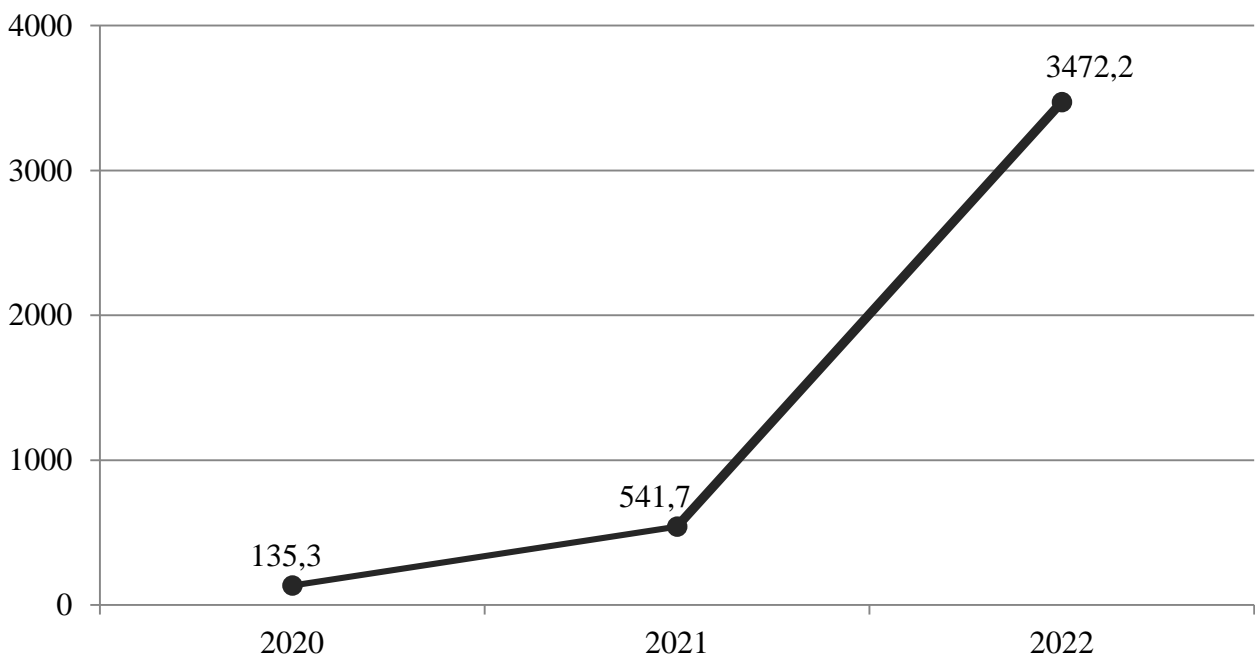

Рис. 1.11. Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) ТОВ "Ягоди Галіївки" у 2020-2022 роках, тис.грн.

Джерело: розраховано на основі [15]

Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) у ТОВ "Ягоди Галіївки" за 2020-2022 роки збільшився на 4723,7 тис.грн. (рис. 1.10). Збільшення спостерігаються і по показнику собівартості продукції за 2020-2022 роки на 3336,9 тис.грн. [15].

Однак, якщо порівняти показники чистий дохід і собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) у 2022 році, то чистий дохід перевищує на 1456,6 тис.грн. [15].

Отже, модель ягідного бізнесу має такі вимоги:

1. Значних інвестицій для створення та підтримки розвитку, включаючи державну підтримку.
2. Фокусу на можливості масштабування бізнесу, наприклад, до 100-200 гектарів під час початкового етапу.
3. Розробки прозорої бізнес-моделі, зрозумілої для інвесторів та банків.
4. Розширення можливостей для інвестування, оскільки виробники, що експортують продукцію на зовнішній ринок та отримують валюту, можуть розраховувати на фінансування з-за кордону або в іноземній валюті за набагато нижчими процентними ставками, ніж в гривні від українських банків [5].

Отже, організація збуту продукції ягідних культур потребує врахування особливостей розвитку ринку сільськогосподарської продукції, конкурентоспроможності вітчизняної продукції на внутрішньому ринку, зовнішньоекономічних цілей національних виробників та збуту сільськогосподарської продукції в цих напрямках [22]:

- заохочення реалізації сільськогосподарської продукції (здійснення управління торговельними приміщеннями, ведення переговорів стосовно цін і умов продажу, впровадження сучасних методів збуту продукції, координація використання оптових продовольчих ринків, товарних бірж, ярмарків, аукціонів, послуг посередницьких організацій (брокерів, дилерів), включаючи зберігання, оброблення та транспортування продукції);

- підтримка каналів збуту (проведення маркетингових досліджень, надання інформації про стан ринку, сповіщення покупців, прогнозування діяльності в умовах змін на ринку, збалансування попиту та пропозиції);
- організація дистрибуції продукції (контроль за запасами, умови їх зберігання, міра втрат продукції під час зберігання, обрання методів та шляхів фізичного розподілу, транспортування);
- взяття на себе ризику (надання фінансування та кредитування для виробників сільськогосподарської продукції, інвестування у розвиток регіональних логістичних систем);
- організація маркетингового аналізу (дослідження попиту та пропозиції продукції, її споживчих властивостей, якості, особливостей, причин втрат, методів зберігання та транспортування, ефективності комунікаційних систем для отримання та поширення інформації).

Однією з передумов для забезпечення сталого розвитку підприємств з вирощування продукції ягідних культур є необхідність оперативно реагувати на зміни, які відбуваються на внутрішньому та зовнішньому ринках, зокрема, налагодження взаємовигідних відносин з усіма учасниками ланцюга постачання продукції садівництва.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

1. Існує безліч факторів, які впливають на організацію обліку виробничих витрат, зокрема види діяльності, характер виробництва, структура управління, розмір підприємства, технологічні особливості та організація виробництва.

Ефективне управління підприємством вимагає високої точності та достовірності калькуляції, тому організація обліку витрат на виробництво продукції ягідних культур включає наступні етапи:

- визначення списку рубрик витрат виробництва та їх складу для кожної рубрики;

- проведення відображення витрат на облікових рахунках виробництва та визначення методів включення витрат, тобто вартості відповідно на кожен об'єкта калькулювання;

- вибір методів оцінки та обліку відходів виробництва, а також облік витрат майбутніх періодів та виробничого браку;

- розроблення методики та техніки обліку витрат виробництва, враховуючи форму обліку на підприємстві;

- вибір реєстрів обліку витрат за їх центрами відповідальності, тобто видами та об'єктами обліку.

2. Належне ведення обліку витрат, своєчасний контроль за їх утворенням та оперативний аналіз є ключовими для ефективного управління витратами підприємства. Введення додаткових рахунків обліку загальновиробничих витрат для більш деталізованого їх розподілу на постійні та змінні, а також упровадження чіткої класифікації та розмежування між ними покращить облік витрат на підприємстві.

3. У цьому році власники ягідних господарств, так само як і інші бізнесмени, опинилися в екстремальних умовах. Воєнні дії призвели до невизначеності в звичайному ході життя. І відповідно уже за 2022 рік підприємства України за видом економічної діяльності 01.25 "Вирощування ягід, горіхів та інших фруктів" отримали чималі збитки. Так, за 2021-2022 роки відбулося зменшення чистого прибутку на 418,2 млн.грн., і вже у 2022 році збиток становив 133,0 млн.грн..

Одним із відомих в Житомирській області підприємством за видом економічної діяльності 01.25 "Вирощування ягід, горіхів та інших фруктів" є ТОВ «Ягоди Галіївки». Підприємство має більше 20 га насаджень лохини. Нажаль, ТОВ «Ягоди Галіївки» у 2022 році теж перейшло межу з прибуткових підприємств у збиткові.

Таким чином, модель ягідного бізнесу має такі вимоги:

1. Значних інвестицій для створення та підтримки розвитку, включаючи державну підтримку.

2. Фокусу на можливості масштабування бізнесу, наприклад, до 100-200 гектарів під час початкового етапу.

3. Розробки прозорої бізнес-моделі, зрозумілої для інвесторів та банків.

4. Розширення можливостей для інвестування, оскільки виробники, що експортують продукцію на зовнішній ринок та отримують валюту, можуть розраховувати на отримання крштів з-за кордону за набагато нижчими процентними ставками, ніж в гривні від українських банків.

РОЗДІЛ 2. ОБЛІК І КОНТРОЛЬ ВИТРАТ НА ВИРОБНИЦТВО ПРОДУКЦІЇ ЯГІДНИХ КУЛЬТУР

2.1. Завдання і роль системи обліку та контролю витрат на виробництво продукції ягідних культур

У сучасних умовах активно розвиваються економічні процеси, і успішна діяльність кожного підприємства в багатьох відношеннях залежить від аналітичної та оперативної інформації, яка відображає фактичний стан фінансово-господарських процесів.

Один з найважливіших аспектів цієї системи - це облік і контроль витрат на виробництво продукції ягідних культур, якому зазвичай приділяється значна увага. Це пояснюється потребою в розрахунку ключового показника виробничо-господарської діяльності підприємства - собівартості продукції ягідних культур, що представляє собою суму витрат на виробництво та реалізацію продукції, виражену в грошовому еквіваленті.

Роль системи обліку та контролю витрат на виробництво продукції ягідних культур полягає в ефективному відстеженні, аналізі та контролі за всіма видами витрат, спрямованих на виробництво, щоб забезпечити оптимальне використання ресурсів, підвищити продуктивність та знизити виробничі витрати.

Облік і контроль витрат на виробництво продукції ягідних культур в ТОВ «Ягоди Галіївки» представляють собою комплекс процесів, що включають нормування витрат, фактичний облік, прогнозування та планування, виявлення резервів для зниження собівартості і безпосередній контроль за формуванням вартості продукції ягідних культур на різних етапах виробництва. Для правильного визначення собівартості продукції ягідних культур з урахуванням особливостей сільськогосподарського підприємства та технології виробництва, необхідно правильно визначити об'єкти обліку витрат.

Об'єкти обліку витрат – це структурні підрозділи, де виникають витрати, через які організується облік витрат виробництва для контролю та управління витратами виробничих ресурсів та внутрішнього господарського розрахунку [4].

Основна мета ведення обліку виробничих витрат продукції ягідних культур полягає в контролі за виробничою діяльністю та керуванні витратами, необхідними для реалізації цієї діяльності. Основні завдання обліку витрат у виробництві продукції ягідних культур включають [4]:

- надання інформації адміністрації підприємства для управлінського прийняття рішень;
- спостереження та контроль фактичних витрат в порівнянні з нормативами та планами для виявлення відхилень та розробки економічної стратегії;
- точний облік виходу продукції ягідних культур за її видами та якістю;
- розрахунок собівартості вирощеної продукції ягідних культур для оцінки готової продукції та фінансових результатів;
- виявлення та оцінка економічних результатів діяльності підрозділів;
- систематизація управлінської інформації про виробничу діяльність для ухвалення довгострокових рішень (оптимальність виробничих програм, рентабельність продукції, ефективність капітальних вкладень тощо).

До основних завдань контролю витрат у виробництві продукції ягідних культур включають:

1. Моніторинг витрат на технологічні процеси: Контроль над витратами матеріальних ресурсів, палива, електроенергії, гною, добрив тощо.
2. Управління робочими витратами: Забезпечення ефективного використання робочої сили, контроль за витратами на оплату праці та інші витрати, пов'язані з персоналом.
3. Контроль за витратами на засоби виробництва: Моніторинг витрат на техніку, обладнання, інструменти та інші засоби виробництва.
4. Планування та аналіз витрат: Ретельне планування витрат та аналіз фактичних показників для виявлення ефективності діяльності та розробки стратегій зниження витрат.
5. Ефективне використання ресурсів: Забезпечення оптимального використання водних ресурсів, землі та інших природних ресурсів.

6. Виявлення резервів для зниження собівартості: Ідентифікація можливостей зменшення витрат без втрати якості та врожайності.

7. Оцінка рентабельності вирощування: Розрахунок рентабельності кожної культури для прийняття ефективних управлінських рішень.

Ці завдання сприяють ефективному управлінню витратами у сільському господарстві та максимізації прибутковості вирощування продукції ягідних культур.

Контроль витрат на виробництво продукції ягідних культур відіграє важливу роль в наступному:

1. Виявлення витрат та їх аналіз для ефективного управління фінансовими ресурсами та зниження собівартості продукції ягідних культур.

2. Спостереження за фактичними витратами порівняно з плановими показниками і нормами для вчасного виявлення відхилень та прийняття коригувальних заходів.

3. Контроль за формуванням вартості продукції ягідних культур на кожному етапі виробництва для забезпечення оптимального використання виробничих ресурсів.

4. Оцінка рентабельності продукції ягідних культур та ефективності використання капіталу для прийняття стратегічних управлінських рішень.

5. Підтримка обліку витрат на виробництво продукції ягідних культур для забезпечення достовірних фінансових результатів підприємства.

6. Систематизація інформації для управлінського обліку виробничої діяльності з метою прийняття довгострокових рішень щодо оптимальності виробничих програм, рентабельності продукції ягідних культур та ефективності капітальних вкладень.

7. Виявлення та оцінка економічних результатів виробничої діяльності структурних підрозділів для підвищення ефективності управління виробництвом.

Цей контроль допомагає дотримуватися фінансової дисципліни, забезпечуючи раціональне та ефективне використання ресурсів підприємства.

2.2. Облік витрат на виробництво продукції ягідних культур

У сучасний період, коли спостерігається зростання вартості вирощування ягідних культур та дефіцит цих продуктів, важливим завданням стає збільшення обсягів виробництва та покращення якості ягідної продукції. Цей сектор є ключовим для економіки країни і головним джерелом доходу для сільськогосподарських підприємств. Тому облік є єдиним джерелом інформації для визначення витрат з вирощування ягідних культур, використання різних виробничих ресурсів, обсягу продукції в натуральних та грошових вимірах, а також для управління та контролю економічних показників в цій галузі.

Ягідництво, як сфера господарства, відрізняється рядом особливостей, які обумовлені впливом природних та соціальних факторів. Ці особливості слід враховувати при організації бухгалтерського обліку. Основна мета обліку витрат на виробництво полягає в контролі за виробничою діяльністю та управлінні витратами на її здійснення [12].

Керівник повинен створити необхідні умови для належного ведення бухгалтерського обліку і забезпечити, щоб всі відділи, служби та співробітники, які мають стосунок до бухгалтерського обліку, дотримувалися вимог бухгалтера щодо коректного оформлення та представлення первинних документів.

Основна мета бухгалтерського обліку витрат на виробництво продукції ягідних культур на сільськогосподарському підприємстві - це актуальне, повне й достовірне відображення розміру та складу витрат, контроль за використанням всіх видів виробничих ресурсів, а також кількості виробленої продукції в натуральних та грошових показниках.

Витрати на виробництво продукції ягідних культур у плануванні та обліку розподіляються на різні статті, які визначає саме господарство і затверджує наказом про облікову політику. Витрати в ягідництві обліковуються за статтями наступним чином [11]:

- Витрати на оплату праці
- Відрахування ЄСВ

- Паливо-мастильні матеріали
- Насіння та посадковий матеріал
- Засоби захисту рослин
- Добрива
- МШП
- Роботи та послуги
- Амортизація
- Загальновиробничі витрати [11].

Відповідно до витрат, спрямованих на виробництво продукції ягідних культур, фактичні дані консолідується в таблиці у формі первинних документів. Залежно від понесених витрат на виробництво продукції ягідних культур, первинні документи, які посвідчують їх факт, узагальнено у табл. 2.1. [11]

Таблиця 2.1

Первинні документи, які підтверджують факт витрат на виробництво
продукції ягідних культур

Статті витрат	Документ
Витрати на оплату праці	Табель обліку робочого часу, наряд на відрядну роботу, обліковий лист машиніста – тракториста, подорожні листи, обліковий лист праці та виконаних робіт, розрахунково-платіжна відомість
Відрахування ЄСВ	Розрахунково-платіжна відомість та інші реєстри бухгалтерського обліку по розрахунках з оплати праці
Паливо-мастильні матеріали	Накладна внутрішньогосподарського призначення, лімітно-забірна картка, подорожні листи вантажного, легкового автомобіля, трактора, автобуса, обліковий лист тракториста-машиніста тощо
Насіння та посадковий матеріал	Накладна внутрішньогосподарського призначення, лімітно-забірна картка, Акт на списання насіння та посадкового матеріалу
Засоби захисту рослин	Накладна внутрішньогосподарського призначення, Акт на використання мінеральних, органічних і бактеріальних добрив, пестицидів і гербіцидів
Добрива	
МШП	Накладна внутрішньогосподарського призначення, акт на списання малоцінних та швидкозношуваних предметів та господарського інвентарю
Роботи та послуги	власних виробництв: Подорожні листи вантажного, легкового автомобіля, трактора, обліковий лист тракториста-машиніста, обліковий лист праці та виконаних робіт тощо, сторонніх організацій: Акт приймання-передачі виконаних робіт, рахунок-фактура, звіт про використання води, тепла, електроенергії
Амортизація	Відомість нарахування амортизації
Загальновиробничі витрати	Розрахунок бухгалтерії

Джерело: сформовано на основі [11]

Витрати на виробництво і випуск продукції ягідних культур на сільськогосподарському підприємстві облікують за допомогою синтетичного обліку на рахунку 23 "Виробництво", відкриваючи субрахунком 231 "Рослинництво". За економічним змістом, цей рахунок належить до групи рахунків господарських процесів, і за призначенням і структурою - до групи операційних, калькуляційних рахунків. Субрахунком 231 активний на початок року, активно-пасивний протягом року. В розрізі субрахунків за об'єктами обліку витрат, дебет рахунку 23 "Виробництво" відображає прямі матеріальні витрати, трудові та інші прямі витрати, а також виробничі накладні витрати та витрати від браку; кредитом відображаються надходження продукції, виконані роботи та послуги [13].

Відповідно до НП(С)БО № 30 "Біологічні активи", сільськогосподарські підприємства обліковують продукцію ягідних культур на субрахунку 231 "Рослинництво" за її справедливою вартістю, зменшеною на очікувані витрати на місці продажу [14].

Продукція ягідних культур визнається в тому звітному періоді, в якому вона відокремлюється від біологічного активу. Після первісного визнання, продукцію ягідних культур оцінюють та відображають відповідно до НП(С)БО 9 "Запаси".

Організація синтетичного та аналітичного обліку витрат виробництва повинна забезпечити наступні аспекти: відображення всіх проведених операцій з витратами, належний розподіл витрат за об'єктами обліку та об'єктами калькулювання, визначення собівартості продукції ягідних культур та своєчасне отримання необхідної інформації для потреб управління [13].

Організація аналітичного обліку витрат в ТОВ «Ягоди Галіївки» підпорядкована впливу різноманітних факторів, серед яких зокрема [24]:

- тип виробництва та особливості його організації і технології;
- асортимент продукції;
- структура управління підприємства;
- організація обліку за місцями і центрами витрат, центрами відповідальності;

- методи обліку витрат та калькулювання собівартості продукції;
- рівень автоматизації облікових робіт [24].

Для обліку витрат і виходу продукції ягідних культур основного виробництва використовується рахунок 23 "Виробництво", субрахунком 231 "Рослинництво" (рис. 2.1). Цей рахунок є балансовим, активним, операційним та калькуляційним. На дебеті обліковуються збирані витрати, а на кредиті - вироблена продукція [14].

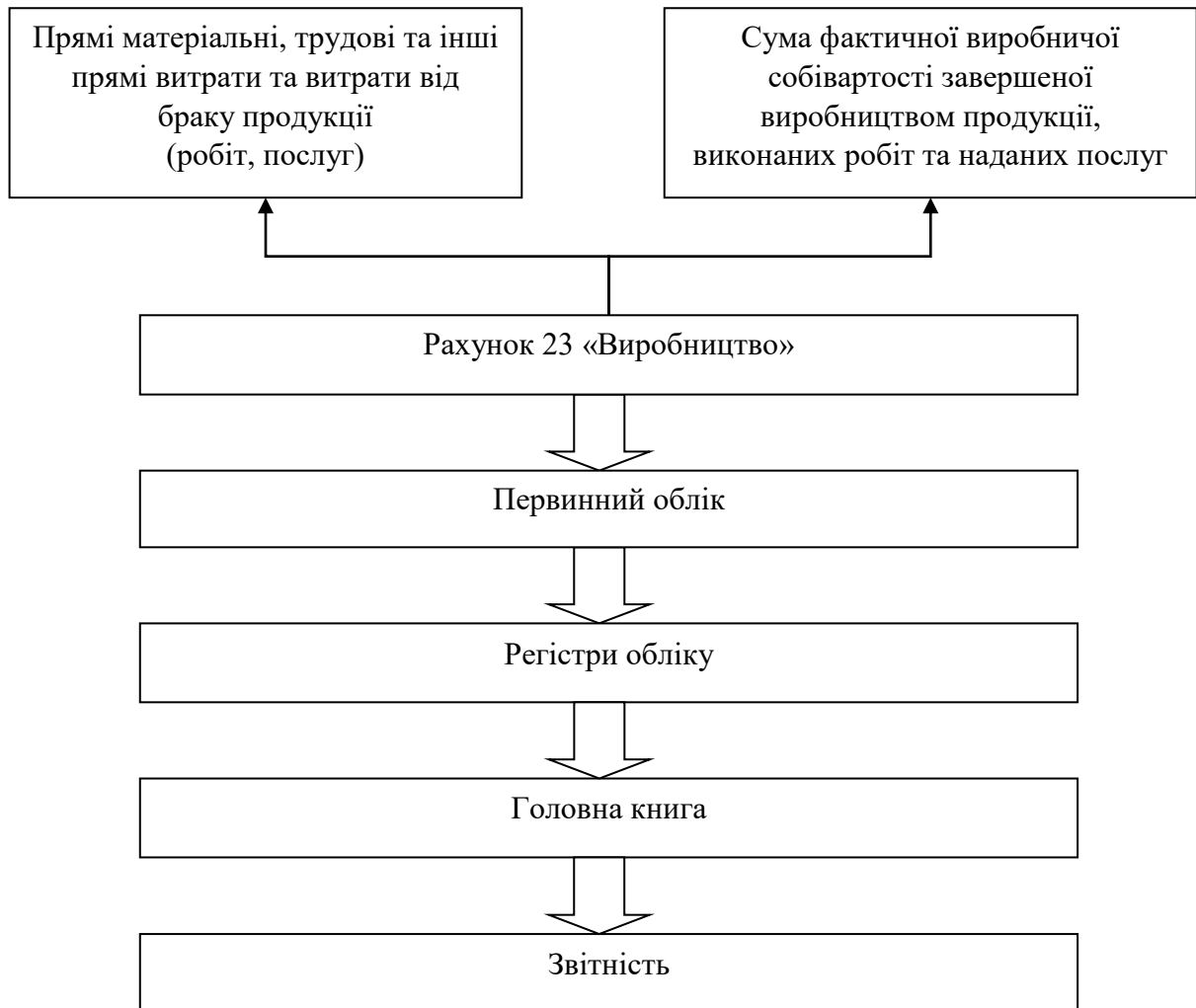

Рис. 2.1. Загальна схема обліку витрат виробництва в ТОВ «Ягоди Галіївки»

Джерело: розраховано на основі [14]

Аналітичний облік за субрахунком 231 "Рослинництво" проводиться за видами виробництва, за статтями витрат, а також за видами або групами продукції, що виробляється. На великих підприємствах детальний облік витрат можна вести за підрозділами підприємства та центрами витрат і відповідальності.

Для обліку основних видів виробництва (субрахунком 231 "Рослинництво") в ТОВ «Ягоди Галіївки» передбачено проведення Звіту № 5.5 с.-г. про витрати та вихід продукції основного виробництва. Для промислових, допоміжних видів виробництва, витрат на утримання та експлуатацію машин та обладнання (рахунок 23 "Виробництво") та інших видів виробництва здійснюється Звіт № 5.6 с.-г. про витрати та вихід продукції (робіт, послуг) інших виробництв; для загальновиробничих витрат - Звіт № 5.7 с.-г. про загальновиробничі витрати; для адміністративних витрат - Звіт № 5.8 с.-г. про адміністративні витрати; для витрат на збут - Звіт № 5.9 с.-г. про витрати на збут [14].

Звіти готуються щомісяця та за наростаючим підсумком з початку року у розрізі об'єктів аналітичного обліку на відповідні статті витрат [14].

Показники Звітів № 5.5 с.-г. та 5.6 с.-г. за кредитом аналітичних рахунків виробництва передаються до Зведеної відомості № 5.10 с.-г. у Журнал-ордеру № 5 В с.-г. у межах галузей виробництв та структурних підрозділів. Підсумки Зведеної відомості № 5.10 с.-г. з деталізацією сум за синтетичними рахунками (субрахунками) передаються до Журналу-ордеру № 5 В с.-г. [14].

Витрати виробництва обліковуються відповідно до НП(С)БО 16 "Витрати", НП(С)БО 9 "Запаси" і НП(С)БО 30 "Біологічні активи". Для управлінського обліку на вітчизняних підприємствах рекомендується використовувати інтегровану систему рахунків управлінського обліку, яка становить основу для побудови Плану рахунків та фінансової звітності. Згідно з цим прямі витрати обліковуються на рахунку 23 "Виробництво", тоді як непрямі витрати обліковуються на рахунку 91 "Загальновиробничі витрати", які періодично списуються на рахунок "Виробництво" і розподіляються за об'єктами обліку витрат [14].

При зарахуванні продукції ягідних культур на баланс підприємства за першочерговим визнанням, вона оцінюється за справедливою вартістю, і записується у Д-т 27 "Продукція сільськогосподарського виробництва" К-т 231 "Рослинництво". Таким чином, справедлива вартість активів враховується за кредитом на рахунку 231, тобто їхня оцінка, за якою вони заносяться до балансу.

На момент первісного визнання продукції рослинництва на рахунку 231 може виникнути різниця між сумою дебету та кредиту [13].

Існують можливі дві ситуації:

1. Якщо К-т 231 (кредитний рахунок) більший за Д-т 231 (дебетний рахунок), то на суму цієї різниці виникає дохід від первісного визнання і робиться бухгалтерський запис Д-т 231 "Рослинництво" К-т 710 "Дохід від первісного визнання активів, які обліковуються за справедливою вартістю" [13].

2. Якщо К-т 231 менший за Д-т 231 (вартість, за якою актив оцінюється менше, ніж витрати, пов'язані із його створенням на дату оцінки), то виникають витрати від первісного визнання, які включаються до складу інших витрат операційної діяльності. У цьому випадку робиться запис Д-т 940 "Витрати від первісного визнання активів, які обліковуються за справедливою вартістю" К-т 231 "Рослинництво" [13].

Дохід від первісного визнання списуються на фінансові результати за допомогою запису: Д-т 710 К-т 791, а витрати від первісного визнання списуються на фінансові результати за допомогою запису: Д-т 791 К-т 940 [13].

Облік виробничих витрат в ТОВ «Ягоди Галіївки» слугує головним чином для здійснення контролю за виробничою діяльністю та управління витратами, які є необхідними для здійснення цієї діяльності.

2.3. Система контролю витрат на виробництво продукції ягідних культур

Контроль це процес, який сприяє якісній розробці та досягненню цілей, визначених підприємством, шляхом прийняття ефективних управлінських рішень. Мета контролю полягає в перевірці відповідності виконання планів, інструкцій та принципів. Основна ціль контролю - виявлення слабких місць і помилок, їх своєчасне виправлення та уникнення повторення.

Контроль витрат на виробництво ягідних культур розпочинається з їх нормування. Ягідництво, так само як будь-яка галузь рослинництва, використовує

технологічні карти для вирощування ягід. Кошториси витрат формуються на основі цих технологічних карт з урахуванням різних схем посадки, типів ґрунтів, технічного обладнання, програмованої врожайності та очікуваного виходу саджанців ягід. Однак, для нормування витрат кожне господарство повинно також враховувати свої власні матеріальні та фінансові ресурси, а також можливості альтернативної заміни у разі недостатку ресурсів.

В сучасних умовах господарювання особливо важливо надати пріоритет контролю витрат на виробництво ягідних культур, що сприятиме підвищенню економічної ефективності виробництва шляхом зниження витрат та ліквідації непродуктивних витрат, та значно вплине на підвищення ефективності виробництва продукції.

У процесі господарської діяльності кожного підприємства розробляється системний підхід до організації та проведення внутрішнього контролю. Вчені виділяють етапи контрольних заходів - попередній, поточний та наступний контроль. Завдання внутрішнього контролю витрат на виробництво продукції ягідних культур на кожному з етапів подані на рисунку 2.2.

Контроль витрат на виробництво в ТОВ «Ягоди Галіївки» повинен вирішувати свої основні завдання, такі як зниження рівня витрат та усунення непродуктивних витрат. Його методи повинні бути простими та досить нескладними, оскільки надмірна складність контрольних процедур може призвести до збільшення витрат, пов'язаних із здійсненням контролю, а також до того, що персонал не зрозуміє та не підтримує систему контролю. Контроль повинен забезпечувати можливість отримання зворотного зв'язку, що дасть змогу, на основі отриманої інформації, вносити відповідні зміни в виробничу систему, як в цілях, так і в процесі функціонування виробництва [3].

Контрольні заходи для витрат на виробництво ягідних культур на підприємстві мають бути спрямовані переважно на застосування методів контролю, що забезпечують надійне попередження та вчасне виявлення порушень у господарській діяльності, що стосуються використання запасів та оплати послуг і робіт, виконаних сторонніми організаціями.

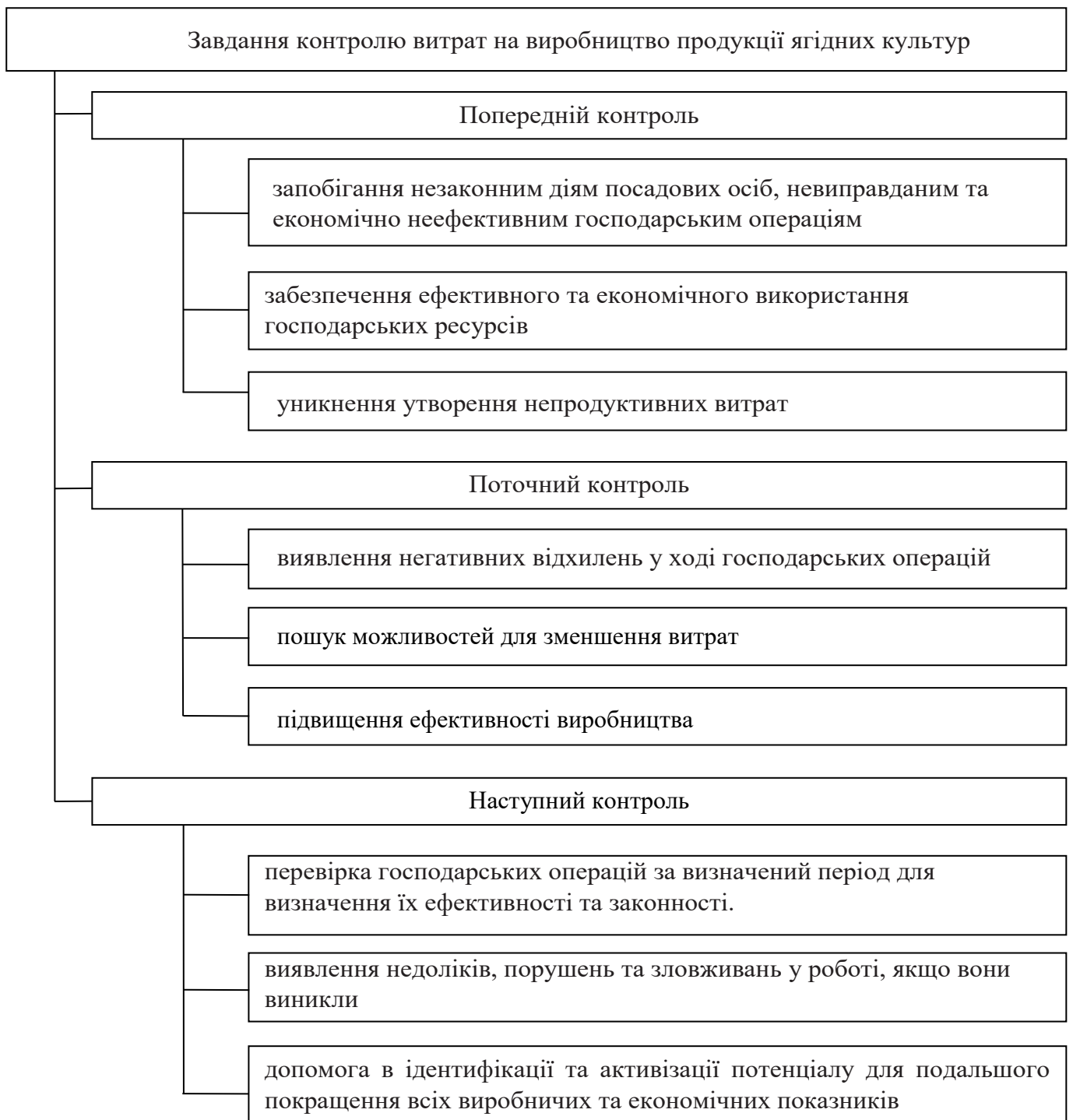

Рис. 2.2. Завдання контролю витрат на виробництво продукції ягідних культур

Джерело: сформовано на основі [3]

Пропонуємо в ТОВ «Ягоди Галіївки» розробити список місць у технологічному процесі виробництва продукції ягідних культур та здійснювати оперативний контроль витрат, оскільки це дозволить виконати всі функції

управління витратами і забезпечить зворотній зв'язок між усіма рівнями діяльності.

Дуже важливо приділити особливу увагу забезпеченню інформації для контролю витрат на виробництво продукції ягідних культур і розробити практичні рекомендації щодо створення ефективного документообігу на підприємстві.

Після аналізу загального стану контролю витрат в ТОВ «Ягоди Галіївки» можна зробити висновок, що концентрація виробництва призводить до погіршення контролю над витратами через відмову від економічних відділів, погіршення системи нормування та бюджетування витрат, а відповідно й усієї системи контролю. В таких умовах бухгалтеру підприємства необхідна професійна підтримка при виникненні нетипових ситуацій, обумовлених змінами у зовнішньому середовищі (політиці уряду, загальній економічній ситуації у країні), а також внутрішніх факторів. Таким чином, вважаємо, що в сучасних умовах актуальним стає створення окремої служби з числа працівників господарства – комісії для внутрішнього контролю [18]. Функції цієї комісії представлені на рис. 2.3.

Ефективність контролю над витратами в ТОВ «Ягоди Галіївки» може бути підвищена шляхом використання різних методів, способів та прийомів його здійснення. Застосування загальнонаукових методів, як-от аналізу, синтезу, індукції, дедукції, аналогії, моделювання, абстрагування, конкретизації, системного огляду, функціонально-вартісного аналізу, разом з власними методами контролю, такими як ревізія, інвентаризація, тематична перевірка, обстеження, внутрішній аудит, економічний аналіз, експертиза, перевірка виконання прийнятих рішень, безсумнівно, сприятиме вдосконаленню процесу контролю витрат на виробництво продукції. Це неперервний процес обґрунтування та реалізації найбільш раціональних форм, методів, способів та шляхів його створення та вдосконалення. Важливо відзначити, що основними напрямками вдосконалення організації контролю обліку витрат на виробництво продукції ягідних культур є такі (рис. 2.4) [18].

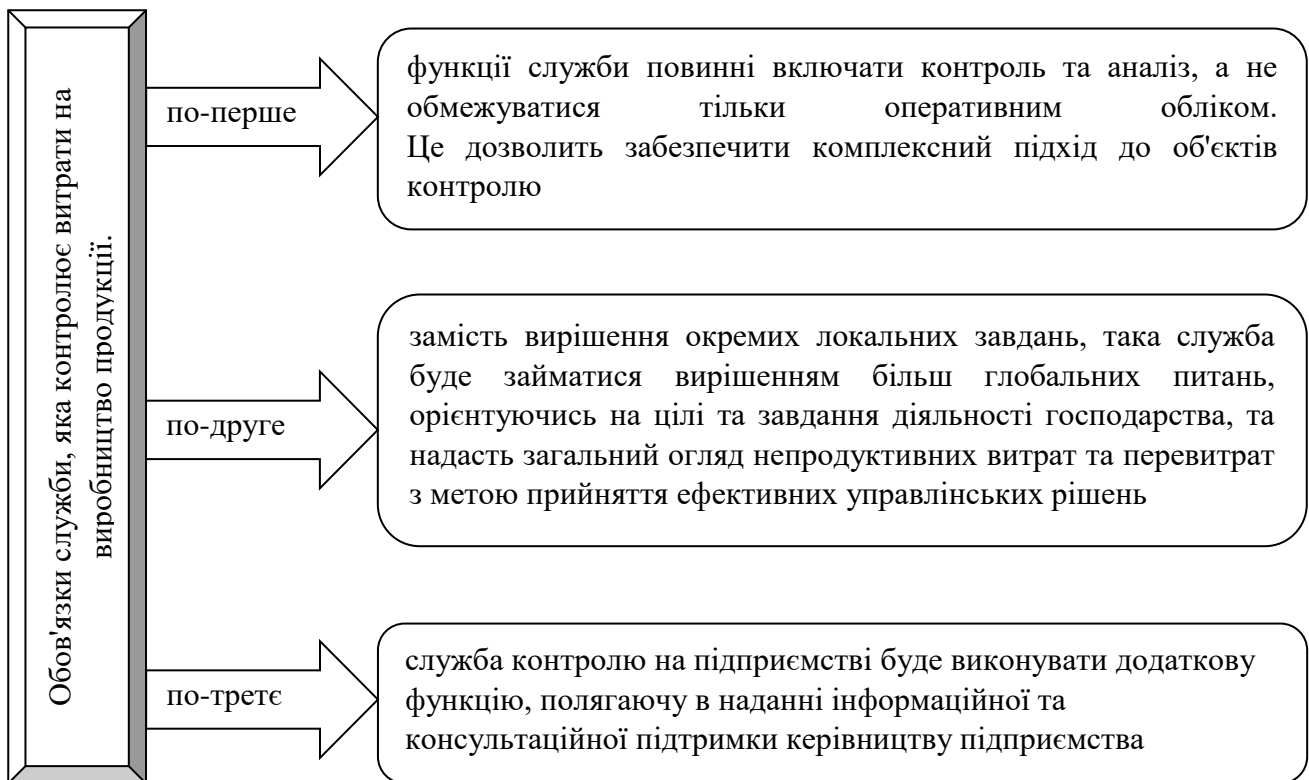

Рис. 2.3. Обов'язки служби, яка контролює витрати на виробництво продукції ягідних культур

Джерело: сформовано на основі [18]

Рис. 2.4. Шляхи удосконалення системи контролю витрат на виробництво продукції ягідних культур

Джерело: сформовано на основі [18]

Вважаємо, що облік витрат має бути здійснюваний за центрами відповідальності і деталізованим за видами культур, видами робіт, видами продукції рослинництва (основної, супутньої, побічної), циклами виробництва та технологічними процесами (операціями), статтями витрат з групуванням на змінні, умовно-змінні та постійні [13].

Для покращення контролю в ТОВ «Ягоди Галіївки» необхідно звернути увагу на його здійснення за три методичними підходами до обліку витрат на виробництво продукції ягідних культур за центрами відповідальності: за технологічними процесами, які об'єднують комплекс технологічних операцій; за циклами сільськогосподарських робіт; поопераційний облік з урахуванням статей витрат із поділом на змінні, умовно-змінні та постійні.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

1. Облік і контроль витрат на виробництво продукції ягідних культур представляють собою комплекс процесів, що включають нормування витрат, фактичний облік, прогнозування та планування, виявлення резервів для зниження собівартості і безпосередній контроль за формуванням вартості продукції ягідних культур на різних етапах виробництва. Для правильного визначення собівартості продукції ягідних культур з урахуванням особливостей сільськогосподарського підприємства та технології виробництва, необхідно правильно визначити об'єкти обліку витрат.

2. Облік витрат має бути здійснюваний за центрами відповідальності і деталізованим за видами культур, видами робіт, видами продукції рослинництва (основної, супутньої, побічної), циклами виробництва та технологічними процесами (операціями), статтями витрат з групуванням на змінні, умовно-змінні та постійні.

Витрати на виробництво і випуск продукції ягідних культур на ТОВ «Ягоди Галіївки» облікують за допомогою синтетичного обліку на рахунок 23

"Виробництво", відкриваючи субрахунком 231 "Рослинництво". За економічним змістом, цей рахунок належить до групи рахунків господарських процесів, і за призначенням і структурою - до групи операційних, калькуляційних рахунків. Субрахунком 231, що має активний залишок на початок року й активно-пасивний протягом року. В розрізі субрахунків за об'єктами обліку витрат, дебет рахунка 23 "Виробництво" відображає прямі матеріальні витрати, трудові та інші прямі витрати, а також виробничі накладні витрати та витрати від браку; кредитом відображаються надходження продукції, виконані роботи та послуги.

3. Ефективність контролю над витратами в ТОВ «Ягоди Галіївки» може бути підвищена шляхом використання різних методів, способів та прийомів його здійснення. Для покращення контролю в ТОВ «Ягоди Галіївки» необхідно звернути увагу на його здійснення за три методичними підходами до обліку витрат на виробництво продукції ягідних культур за центрами відповідальності: за технологічними процесами, які об'єднують комплекс технологічних операцій; за циклами сільськогосподарських робіт; поопераційний облік з урахуванням статей витрат із поділом на змінні, умовно-змінні та постійні.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі проведено теоретичний аналіз та розроблено новий підхід до важливої науково-прикладної проблеми, яка полягає в розробці теоретичних та методологічних засад, методичного забезпечення та вивченні науково-практичних підходів до організації обліку та контролю витрат на виробництво продукції ягідних культур, а саме:

1. У цьому році власники ягідних господарств, так само як і інші бізнесмени, опинилися в екстремальних умовах. Воєнні дії призвели до невизначеності в звичайному ході життя. І відповідно уже за 2022 рік підприємства України за видом економічної діяльності 01.25 "Вирощування ягід, горіхів та інших фруктів" отримали чималі збитки. Так, за 2021-2022 роки відбулося зменшення чистого прибутку на 418,2 млн.грн., і вже у 2022 році збиток становив 133,0 млн.грн.

Одним із відомих в Житомирській області підприємством за видом економічної діяльності 01.25 "Вирощування ягід, горіхів та інших фруктів" є ТОВ «Ягоди Галіївки». Підприємство має більше 20 га насаджень лохини. Нажаль, ТОВ «Ягоди Галіївки» у 2022 році теж перейшло межу з прибуткових підприємств у збиткові.

2. Модель ягідного бізнесу має такі вимоги:

- значних інвестицій для створення та підтримки розвитку, включаючи державну підтримку;
- фокусу на можливості масштабування бізнесу, наприклад, до 100-200 гектарів під час початкового етапу;
- розробки прозорої бізнес-моделі, зрозумілої для інвесторів та банків;
- розширення можливостей для інвестування, оскільки виробники, що експортують продукцію на зовнішній ринок та отримують валюту, можуть розраховувати на кошти із-за кордону за набагато нижчими процентними ставками, ніж в гривні від українських банків.

3. Облік витрат має бути здійснюваний за центрами відповідальності і деталізованим за видами культур, видами робіт, видами продукції рослинництва (основної, супутньої, побічної), циклами виробництва та технологічними процесами (операціями), статтями витрат з групуванням на змінні, умовно-змінні та постійні.

4. Облік та контроль витрат на виробництво продукції ягідних культур представляють собою комплекс процесів, що включають нормування витрат, фактичний облік, прогнозування та планування, виявлення резервів для зниження собівартості і безпосередній контроль за формуванням вартості продукції ягідних культур на різних етапах виробництва. Для правильного визначення собівартості продукції ягідних культур з урахуванням особливостей сільськогосподарського підприємства та технології виробництва, необхідно правильно визначити об'єкти обліку витрат.

5. Витрати на виробництво і випуск продукції ягідних культур на ТОВ «Ягоди Галіївки» облікують за допомогою синтетичного обліку на рахунок 23 "Виробництво", відкриваючи субрахунком 231 "Рослинництво". За економічним змістом, цей рахунок належить до групи рахунків господарських процесів, і за призначенням і структурою - до групи операційних, калькуляційних рахунків.

6. Існує безліч факторів, які впливають на організацію обліку виробничих витрат, зокрема види діяльності, характер виробництва, структура управління, розмір підприємства, технологічні особливості та організація виробництва.

7. Ефективне управління підприємством вимагає високої точності та достовірності калькуляції, тому організація обліку витрат на виробництво продукції ягідних культур включає наступні етапи:

- визначення списку рубрик витрат виробництва та їх складу для кожної рубрики;

- проведення відображення витрат на облікових рахунках виробництва та визначення методів включення витрат, тобто до вартості кожного окремого об'єкта калькулювання;

- вибір методів оцінки та обліку відходів виробництва, а також облік витрат майбутніх періодів та виробничого браку;
- розроблення методики та техніки обліку витрат виробництва, враховуючи форму обліку на підприємстві;
- вибір реєстрів обліку витрат за їх центрами відповідальності, тобто видами та об'єктами обліку.

8. Контроль витрат на виробництво ягідних культур розпочинається з їх нормування. Ягідництво, так само як будь-яка галузь рослинництва, використовує технологічні карти для вирощування ягід. Кошториси витрат формуються на основі цих технологічних карт з урахуванням різних схем посадки, типів ґрунтів, технічного обладнання, програмованої врожайності та очікуваного виходу саджанців ягід. Однак, для нормування витрат кожне господарство повинно також враховувати свої власні матеріальні та фінансові ресурси, а також можливості альтернативної заміни у разі недостатку ресурсів.

9. Для покращення контролю в ТОВ «Ягоди Галіївки» необхідно звернути увагу на його здійснення за три методичними підходами до обліку витрат на виробництво продукції ягідних культур за центрами відповідальності: за технологічними процесами, які об'єднують комплекс технологічних операцій; за циклами сільськогосподарських робіт; поопераційний облік з урахуванням статей витрат із поділом на змінні, умовно-змінні та постійні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрющенко Н.С. Суть і значення витрат: історичний аспект. *Економічна теорія та історія економічної думки*. 2007. № 5. С. 3–7.
2. Бардадим М.В. Форми концентрації виробництва і реалізації зерна. *Агросвіт*. 2010. № 7. С. 15–18.
3. Бондаренко Н. М., Гузь В. С. Теоретичні засади організації внутрішньогосподарського контролю витрат виробництва у сільськогосподарських підприємствах. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2017. Вип. 12(1). С. 51-54.
4. Виробник: Перед ягідниками цього року постане дві загрози. URL: <https://agroportal.ua/news/eksklyuzivny/proizvoditel-pered-yagodnikami-v-etom-godu-predstanet-dve-ugrozy> (дата звернення: 10.11.2023)
5. Галат Л. М. Світовий ринок ягід: сучасні тенденції та перспективи для України. *Ефективна економіка*. 2021. № 2. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=8636> (дата звернення: 10.11.2023)
6. Дерій В.А. Методи внутрішньогосподарського контролю за витратами на виробництво у сільськогосподарських підприємствах. *Сталий розвиток економіки*. 2013. № 18. С. 254–257
7. Драбинка І.П. Класифікація витрат на виробництво в бухгалтерському обліку. URL: <http://surl.li/olvsa> (дата звернення: 01.10.2023)
8. Золотницька Ю.В. Внутрішньогосподарський контроль витрат на виробництво продукції хмелярства: управлінський аспект. *Облік і фінанси АПК*. 2011. № 3. С. 176–179.
9. Кравченко М. В. Теоретичні аспекти обліку та контролю витрат на виробництво продукції у фермерському господарстві. *Бухгалтерський облік, аналіз та аудит*. № 13. 2016. С. 576-580.
10. Кравченко О.В., Леоненко Е.О. Проблеми організації обліку витрат виробництва. *Інфраструктура ринку*. 2018. Вип. 25. С. 841-846.

11. Лега О. В., Омельченко С. Д. Інформаційне забезпечення обліку витрат виробництва продукції рослинництва. URL: <http://surl.li/olvcf> (дата звернення: 10.11.2023)
12. Мельник С. Розвиток внутрішнього ринку ягід: державна допомога та нові можливості для переробки. *Ягідник*. 2019. №1. С.4 - 7.
13. Огічук М. Ф. Фінансовий та управлінський облік на сільськогосподарських підприємствах : підручник; 5-те вид., перероб. і допов. Київ : Алерта, 2009. 1056 с.
14. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення: 25.10.2023)
15. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
16. Педченко Н., Тітенко Л., Мілька А., Артюх-Пасюта О., Тітенко, Ю. Сутність та економічний зміст витрат підприємства: сучасний погляд. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія «Економічні науки»*. № 1 (107). 2023. С. 29-36.
17. Плаксієнко В. Я., Пісьмаченко Л. М., Рябий Я. І. Бухгалтерський облік у сільському господарстві України : підручник. Київ : Центр навчальної літератури, 2008. 946 с.
18. Подолянчук О.А. Внутрішньогосподарський контроль у діяльності сільськогосподарських підприємств. *Економіка АПК*. 2010. № 10. С. 109–112
19. Поперечна О. Лохина – ягода №1 в Україні за площею комерційних насаджень. *Ягідник*. 2020. №1. С.19 - 21.
20. Пушкар М.С. Фінансовий облік: підручник. Тернопіль: Карт-бланш, 2002. 628 с.
21. Родіна О. В. Сучасні підходи до визначення сутності категорії «витрати». *Економіка і суспільство*. 2017. Вип. No 9. С. 1181–1186.
22. Савенко Г. Є. Розвиток ринку продукції ягідних культур України в умовах євроінтеграції. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент*. 2017. Вип. 23(1). С. 132-135.

23. Садовська І., Нагірська К. Організація управлінського обліку витрат на вирощування продукції рослинництва: аспект професійного судження. *Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2022. № 4. С. 51–61.

24. Собченко А.М. Особливості організації обліку витрат на виробництво продукції рослинництва *Економіка і суспільство*. Випуск № 2. 2016. С. 744-748

25. Трухан О.Л. Розвиток теорії витрат: еволюція і сучасні тенденції. *Вісник ЖДТУ*. 2003. №4. С.380–388.

26. Цал-Цалко Ю. С., Мороз. Ю. Ю., Цегельник Н. І. *Управлінський облік : підручник*. Житомир : Рута, 2015. 632 с.

27. Цал-Цалко Ю.С. *Витрати підприємства*. Київ : ЦУЛ, 2002. 656 с.

28. Чернишова Л.І., Дженкова А.С. Особливості формування системи управління витратами вітчизняних підприємств. *Інноваційна економіка*. 2014. №3(52). С.61–68.

29. Шиян Д.В., Ульянченко Н.В. *Ефективність витрат у сільськогосподарських підприємствах: монографія*. Харків: Міськдрук, 2012. 204с

30. Ягідництво в Україні: стан і перспективи. URL: <http://www.jagodnik.info/yagidnytstvo-v-ukrayini-stan-i-perspektyvy/> (дата звернення: 10.11.2023)

31. Бондарчук А. Як через податки мотивувати людей до збереження довкілля?. *Роль бухгалтерського обліку, аудиту та податкової політики у розбудові незалежної України на шляху до Європейського Союзу* : зб. праць учасників II Міжнар. наук.-практ. конф. (9-10 листоп. 2023 р.). Житомир : Поліський національний університет, 2023. С. 173-176.

32. Бондарчук А.О., Любченко О.В. Класифікація витрат на виробництво в системі управління підприємством. *Роль бухгалтерського обліку, аудиту та податкової політики у розбудові незалежної України на шляху до Європейського Союзу* : зб. праць учасників Міжнар. наук.-практ. конф. (10 листоп. 2022 р.). Житомир : Поліський національний університет, 2022. С. 189-193.

ДОДАТКИ